

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav románských studií
Hispanistika

Julie Gonzálezová

Bakalářská práce

Fonetické rysy kubánské španělštiny
Phonetic Features of Cuban Spanish

Vedoucí práce: Mgr. Štěpánka Černíková, Ph.D.
Praha, 2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Štěpánce Černikovské, Ph.D. za odborné vedení této bakalářské práce. Dále bych chtěla vyjádřit poděkování doc. Mgr. Radkovi Skarnitzlovi, Ph.D. za možnost využití nahrávacího studia Fonetického ústavu a za jeho ochotu při vysvětlování, jak se s nahrávacím zařízením zachází.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. 8. 2017

.....

podpis studenta

Abstrakt

Tato práce se zabývá vybranými fonetickými rysy španělštiny mluvené na Kubě. Jejím cílem je zmapovat v odborné literatuře již zdokumentované fenomény, podat jejich ucelený přehled a následně doložit na základě nahrávek kubánských rodilých mluvčích, zda se na Kubě opravdu vyskytují a jaké faktory na ně mají vliv. Práce je rozdělena do dvou částí: v teoretické části jsou popsány důležité fonetické změny týkající se konsonantů i vokálů, včetně toho, jak, kde a za jakých podmínek k nim dochází. V experimentální části se práce zabývá pěti konkrétními fenomény (konkrétně: seseo, aspirace a elize /s/, aspirace /x/, yeísmo a lambdacismus), které ovlivňují výslovnost konsonantů, z hlediska tří proměnných (typ diskurzu, geografická příslušnost, vzdělání). V této druhé části jsou uvedeny výsledky výzkumu, které ukazují, že jde o jevy v kubánské španělštině živé; a také jsou předloženy možné fonetické i nefonetické faktory, které jejich realizaci mohou ovlivnit. Součástí práce jsou také statistiky výskytů fenoménů u jednotlivých mluvčích a jejich srovnání podle signifikantních proměnných (převážně podle typu diskurzu).

Klíčová slova

Fonetika; Kuba; lingvistika; současná kubánská španělština

Abstract

This thesis examines selected phonetic phenomena of the Spanish spoken in Cuba, providing a theoretical overview of them in current literature and, consequently, giving some evidence of their presence in Cuba with factors that are likely to affect them, based on recordings of native Cuban speakers. The paper is divided into two parts: in the theoretical part, important phonetic changes relevant to consonants and vowels are described, including how, where and under what circumstances they occur. In the experimental part, the paper deals with five particular phenomena (seseo, aspiration and elision of /s/, aspiration of /x/, yeísmo, lambdacism), that have a great impact on the realization of Spanish consonants, in light of three variables (type of discourse, geographical classification, education). This part with the results of the research shows that the selected features are vivid components of Cuban Spanish, with all possible phonetic and non-phonetic factors, that might be of importance in their implementation, being presented as well. The work also includes statistical data related to the occurrence of these phenomena in individual speakers and their mutual comparisons with respect to the variables that proved to be significant (mainly type of discourse).

Key words

Phonetics; Cuba; Linguistics; Contemporary Cuban Spanish

OBSAH

ÚVOD	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1. Zařazení Kuby v rámci Latinské Ameriky	8
2. Fonetické fenomény vyskytující se v oblasti Karibiku	10
2.1 Fenomény ovlivňující konsonanty	10
2.1.1 Seseo	10
2.1.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/	11
2.1.3 Aspirace /x/	12
2.1.4 Yeísmo	13
2.1.5 Lambdacismus	13
2.1.6 Ostatní	14
2.2 Fenomény ovlivňující vokály	16
II. PRAKTICKÁ ČÁST	18
3. Cíl výzkumu a formulace výzkumných otázek	18
4. Popis metody	19
4.1 Kvalitativní výzkum	19
4.2 Kvantitativní výzkum	19
4.3 Výběr referentů	19
4.4 Popis proměnných	20
4.5 Metoda zaznamenávání, zpracování a analýzy dat	21
5. Analýza dat	23
5.1 Kontrolovaný projev (četba)	23
5.1.1 Seseo	23
5.1.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/	23
5.1.3 Aspirace /x/	26
5.1.4 Yeísmo	26
5.1.5 Lambdacismus	27
5.2 Spontánní projev (popis obrázku)	28
5.2.1 Seseo	29
5.2.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/	29
5.2.3 Aspirace /x/	30

5.2.4 Yeísmo	31
5.2.5 Lambdacismus	31
5.3 Shrnutí výsledků analýzy	32
5.3.1 Seseo	32
5.3.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/	33
5.3.3 Aspirace /x/	34
5.3.4 Yeísmo	34
5.3.5 Lambdacismus	34
6. Zodpovězení výzkumných otázek	36
ZÁVĚR	38
Resumé	
Resumen	
Bibliografické zdroje	
Přílohy	

ÚVOD

Cílem této práce je zmapovat fenomény vyskytující se v kubánské španělštině a následně na základě nahrávek kubánských rodilých mluvčích doložit, zda se na Kubě doopravdy vyskytují, v jaké míře a za jakých okolností.

V první kapitole je popsáno zařazení kubánské španělštiny v rámci Španělska i Latinské Ameriky. Je zde vysvětleno, jak se měnil pohled na standardní španělštinu a ostatní varianty a jak se z dříve běžného rozdělení na peninsulární a americkou španělštinu postupně přešlo na mnohem komplexnější systém, který zahrnuje mnohem více faktorů.

V druhé kapitole jsou popsány jednotlivé fenomény, u kterých dochází v kubánské španělštině ke změnám. Nejprve to jsou jevy, které ovlivňují konsonanty, převážně *seseo*, *aspirace a elize implozivního a koncového -s*, *aspirace /x/*, *yeísmo* a *lambdacismus*, které jsou potom analyzovány v praktické části této práce. Jsou tam ale popsány i jiné fenomény, které nejsou součástí analýzy, ale je nutné je zmínit, aby byl obraz kubánské španělštiny, který se tato práce snaží vytvořit, co nejkompletnější. Druhá část kapitoly se zabývá změnami, které se týkají vokálů. Ty v praktické části nejsou vůbec zahrnuty, ale v teoretické části je jim přesto věnován prostor. Konsonantické a vokalické změny spolu velmi často souvisí.

Poté už následuje praktická část. Nejdříve je popsán cíl výzkumu, jsou zformulovány výzkumné otázky, následně je popsána metoda, proměnné a také je zde zdůvodněn výběr referentů.

V páté kapitole je provedena analýza nahrávek kubánských mluvčích. Nejprve analýza kontrolovaného projevu (mluvčí četli předem sestavený text), poté je uvedena analýza spontánního projevu (mluvčí popisovali obrázek). V obou typech projevu je sledováno pět fenoménů vyjmenovaných výše. Součástí analýzy jsou statistické údaje, konkrétně počty výskytů a jejich procentuální vyjádření, ale jelikož jde o kvalitativní výzkum jsou v ní popsány všechny okolnosti a kontexty daných fenoménů, které byly v nahrávkách zdokumentované. Na závěr této kapitoly je zařazené shrnutí výsledků s přihlédnutím k třem vytyčeným proměnným a srovnání mezi kontrolovaným a spontánním projevem.

V poslední šesté kapitole jsou okomentovány otázky vytyčené na začátku výzkumu a uvádí se možná řešení a odpovědi, které z provedeného výzkumu vyplývají. Celou práci uzavírá závěr, který nabízí sumarizaci.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Zařazení Kuby v rámci Latinské Ameriky

Velmi dlouho se v lingvistice pracovalo s různými varietami španělštiny z pohledu opozice americká a španělská španělština, od které se už dnes ustupuje. Nejdůkladnější přehled vývoje těchto termínů a popisu různých variant španělštiny je, z pohledu autorky, k dispozici v knize *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Proto je tato kapitola napsána převážně podle tohoto zdroje¹, neboť poskytuje vhodný obecný rámec pro celou práci.

Ohledně smýšlení o různých španělštinách obecně je třeba nejprve uvést původní paradigma, které úzce souviselo s myšlenkou jednotnosti. Dříve bylo obvyklé stavět do opozice americkou španělštinu se španělštinou evropskou. Postupem času lingvisté ale dospěli k závěru, že nelze tato označení použít k popisu jednotlivých variant, jelikož mezi zeměmi Latinské Ameriky neexistuje jednotnost, a to vlivem mnoha faktorů (např. substráty indiánských jazyků). Přesto jsou si jednotlivé americké varianty v mnohém podobnější než ty peninsulární.²

Od doby, kdy došlo k objevení Nového světa, se tato neustále situace vyvíjela. Původní užívání výhradně evropské španělštiny v Novém světě v době, kdy bylo obvyklé propagovat jednu variantu jako správnou (tj. evropská) a zbylé odsoudit jako defektní, se začalo postupně proměňovat. Touha po jednotě, která byla vždy přítomna vzhledem k počtu vzniklých variant španělštiny, postupně měnila definici. Obsese jedině správné varianty se postupně začala vytrácet a americké formy si vydobýly stejnou prestiž jako ta španělská. Od té doby je cílem všech akademií zahrnout do normativní španělštiny kultivované formy ze všech variant, ať už evropských, nebo amerických. Dospělo se k tomu, že jednotu neznamena omezit celý jazyk pouze na jeden jediný způsob mluvení a tím omezit i jeho použití.

Co se týče charakteru jednotlivých variet, velký vliv má samozřejmě geografické umístění (kontakt s původními jazyky, s africkými jazyky, oceán, vnitrozemí), sociální úroveň mluvčích (ze které jsou společenské vrstvy pocházejí) a také rejstřík, který je v dané situaci třeba použít. V dnešní době je jihoamerické území rozděleno do oblastí podle těchto

---

¹ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 23-40.

² LOBATO, J. S.: „El español en América“. *Problemas y métodos en la enseñanza del español como lengua extranjera: actas del IV Congreso Internacional de ASELE, 1994*: str. 555.

diatonických vlivů. V souladu s výše zmíněným myšlením se dříve však Latinská Amerika chápala jako celek, v popředí tedy byla nejdříve tzv. Andaluská teorie. Ta byla v mnohém podpořena mnoha lingvistickými jevy. Všem byly dobře známy podobnosti mezi mluvou Američanů a Andalusanů nebo obyvatelů Kanárských ostrovů (seseo, aspirace -s na určitých pozicích). Převládal tedy názor, že do Nového světa, díky přistavům v Seville a Cádiz, přijížděli zejména lidé z jihu Španělska, proto se tam usadila jejich varianta.³

Později se ale začaly objevovat i jiné náhledy na tuto problematiku. Jeden z odpůrců Andaluské teorie byl Pedro Henríquez Ureña (1884-1946), tvrdil, že na území Latinské Ameriky nalezneme zóny, kde se prvky doložené na jihu Španělska vůbec nevyskytují. Henríquez Ureña zahrnul do své teorie také vliv klimatu, kontaktu s nativními jazyky, větší či menší izolace atd. Jeho argumenty hodně ovlivnily náhled na situaci, ačkoliv byly později vyvráceny.

Jedním z jeho argumentů bylo, že procento Andalusanů, kteří odjeli do Nového světa, není tak vysoké, jak si tehdy všichni mysleli. Do Ameriky cestovali lidé ze všech koutů Španělska, ani v nejmenším nešlo o převahu. Druhý argument se týkal zmiňovaných prvků v jazyce (jako je například seseo). Henríquez Ureña tvrdil, že jevy, které byly doložené v Americe a údajně vzniklé pod vlivem „jižních“ Španělů, se ve Španělsku používaly mnohem později. V literatuře totiž nenašel doklady, podle kterých by španělská užití těchto jevů bezpečně předcházela těm americkým.

Nicméně, přes další modifikace a vývoj Ureňovy teorie, se považují v dnešní době jeho argumenty za vyvrácené. Bylo prokázáno, že na lodích mířících do Nového světa bylo největší procento Andalusanů a v samotném Španělsku byly nalezeny dokumenty dokládající fakt, že jím zmiňované fenomény se používaly na poloostrově dříve než na americkém území.

Vyvrácení Ureňových dvou velkých argumentů ale nic nemění na tom, že Amerika už není vnímána jako opozice Španělska, alespoň co se týče lingvistiky. Objevuje se termín *español atlántico* a ten se staví do opozice s *español castellano*.

---

³ ALVAR, M.: *Manual de dialectología hispánica: el Español de América*. Barcelona: Ariel, 1996, str. 52, 53.

2. Fonetické fenomény vyskytující se v oblasti Karibiku

2.1 Fenomény ovlivňující konsonanty

Jelikož seseo je jev obecný, rozšířený po celé Americe, americká španělština se sestává z 18 fonémů. V jejím systému neexistuje foném interdentální neznělá frikativa /θ/, seseo se vyskytuje po celé Americe, je to jediný fenomén, který má opravdu obecný charakter v celé oblasti. Jinak jsou ale jednotlivé varianty španělštiny velmi různorodé.⁴

Amerika se tedy dělí v zásadě na dvě velké skupiny, které se od sebe zásadně liší. Na ty, u kterých se setkáme se silným konsonantismem, což jsou vnitrozemní oblasti (Bolívie, Ekvádor, Peru, střední Mexiko). V těchto zónách tedy dochází spíše k vokalickým změnám, v některých případech se vokály ztrácí úplně. Oproti tomu stojí silný vokalismus, se kterým se setkáme v pobřežních oblastech zemí na kontinentě, a na ostrovech (Antily). Konsonanty podléhají změnám, např. ztráta koncového *-r*, *-s*, intervokálního *-d-*, neutralizace likvid a aspirace.⁵ Antilský konsonantismus se charakterizuje jako velice inovativní, v některých evolučních procesech jsou o mnoho napřed před jinými variantami.⁶

2.1.1 Seseo

V americké španělštině existují pouze 4 frikativní fonémy (na rozdíl od španělštiny peninsulární, kde se setkáme s pěti): /f, s, ʝ nebo ʎ a x/, tudíž dochází v Latinské Americe k absenci interdentály. Je to jeden z mála jevů, který je opravdu obecný pro celou Ameriku.⁷

Místo interdentály se setkáváme s fonémem /s/ pro všechny tři grafémy - <c> před <e> a <i>, dále <s> a <z>. Přesto mají tato /s/ čtyři možné realizace. Může být predorsální (tedy Andaluské), s takovým se setkáme na Antilách, v jižním Mexiku, v Guatemale, Kostarice, Panamě, jižní Venezuele atd. Druhou možnou realizací je apikodentální *s*, které není tak rozšířené; uslyšíme ho například v Hondurasu, v El Salvadoru, v Nicaragui nebo na severu Venezuely. Dále existuje varianta apikodentální zaokrouhlená, se kterou se setkáme pouze v horských vnitrozemních územích. A poslední realizací je kastilské apikoalveolární *s*, se kterým se setkáme i ve standardní španělštině. Na Kubě je tedy nejvíce rozšířena varianta

⁴ ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010, str. 84.

⁵ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 60, 61.

⁶ ALVAR, M.: *Manual de dialectología hispánica: el Español de América*. Barcelona: Ariel, 1996, str. 58.

⁷ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 34.

predorsální (dorsoalveolární), setkáme se tam však i s dentální realizací. Kastilská varianta je dnes na Kubě prakticky neznámá.⁸

Všechny finální varianty sesea později mohou podléhat dalším změnám, jakými jsou například aspirovaná výslovnost intervokalického, implozivního či finálního -s, jeho zánik, asimilace a další (sonorizace intervokalického -s-, nazalizace koncového -s).⁹

2.1.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/

Tento fenomén je obecný, tzn. platný pro všechny mluvčí, ve všech zemích Karibiku, Venezuely a v zemích střední Ameriky (El Salvador, Honduras, Nicaragua a Panama).¹⁰ Aspirace /s/ v koncové pozici ve slabice (jak uvnitř, tak na konci slova) neexistuje ve standardní španělštině, je to však proces, který je na postupu a je rozšířený ve všech karibských dialektech.¹¹

Většinou se rozlišují tři varianty u- s v implozivní nebo koncové pozici. Mluvčí mohou -s zachovat a vyslovit neznělou sykavku [s̺], mohou realizovat znělou nebo neznělou laryngální aspiraci [h] nebo -s úplně vynechat – elize.¹² Aspirace je vlastně fonologickým oslabením, které může vyvrcholit elizí. Aspirace může mít za následek také proces asimilace, který může skončit geminací konsonantů *asco* ['akko]. Spolu s jinými fenomény je považována za „dobrovolnou“ (opak plošných fenoménů).¹³ V Americe (Kuba, Portoriko) má oslabení /s/ v implozivní a finální pozici různá řešení. Aspirace je ve výše zmíněných zónách normou, a to obzvlášť uvnitř slova, v koncové pozici mluvčí dávají čím dál častěji přednost elizi. U žen se setkáme se zachováním /s/ spíše než u mužů. Při ztrátě konsonantu může dojít i k různým vokalickým změnám (viz oddíl 2.2).¹⁴ Dominikánská republika, kde je elize častější variantou

---

⁸ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 34, 35.

⁹ ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010, str. 84.

¹⁰ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 67.

¹¹ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str.35.

¹² TERREL, T.D: „Sobre la aspiración y elisión de /s/ implosiva y final en el español de Puerto Rico“. *Nueva Revista de Filología Hispánica* T. 27, No. 1 (1978): str. 26.

¹³ LIPSKI, J. M.: „Beyond the Isogloss: Trends in Hispanic Dialectology“. *Hispania*, Vol. 72, No. 4 (Dec., 1989): str. 802.

¹⁴ RAE: *Nueva gramática de la lengua española: fonética y fonología*. Madrid: Espasa Libros, 2011, str. 197-202

než aspirace, je považována za novátorskou oblast, kdežto právě Kuba a Portoriko spíše za konzervativní z důvodu většího podílu aspirace v jejich realizacích.¹⁵

Při elizi *-s* v koncové pozici se můžeme setkat s různými typy *-s*: jedním z nich je takzvané *-s* lexikální, které se nachází na konci různých slov, např. *vez*, *luz*; *-s* morfologické, které je buď morfémem plurálu, nebo morfémem slovesným. Elize lexikálního *-s* nepředstavuje velký problém, jelikož jeho nepřítomnost nám nijak nezabraňuje v porozumění; můžeme se sice také setkat s homofony, ale díky kontextu jsme schopni rozluštit, o jaké slovo se jedná. S morfologickým *-s* už by to mohlo být komplikovanější.

Finálního *-s* u sloves je více druhů. Může jít pouze o 3. os. slovesa *ser*, teoreticky by se dalo sloveso zaměnit za spojku *y*, když stojí před slovem začínajícím na *i-* nebo *hi-*, ale v praxi je to díky jinému kontextu prakticky nemožné. K elizi u *es* téměř nedochází, mluvčí tíhnou spíše k aspiraci nebo k zachování. Dále se může jednat o 1. os. pl, ve které také není moc prostoru pro nejasnosti, jelikož zbytek morfému *-amo-* nám naznačí, o co se jedná. A co se týče 2. os. sg., buď si zase můžeme pomoci kontextem, nebo zájmenem *tú*. V reálné situaci tedy vždy najdeme způsoby, jak si být jistí, co má druhý mluvčí na mysli.

Jediným problémem tedy zůstává *-s*, které určuje plurál. Existují ale také různé způsoby, jak rozpoznat pluralitu: kontext, shoda se slovesem, vokalická změna (otevřený vokál viz níže) apod. Mluvčí vynechávají *-s* v plurálu, pokud je ho v nominální frázi přebytek. Také může hrát roli počet slabik ve slově; u jedné až dvou je *-s* zachováno, u více se ztrácí.¹⁶

V zemích Střední Ameriky (až na Guatemalu a Panamu), ve vnitrozemí Kolumbie, na Kubě a v Dominikánské Republice se můžeme dokonce setkat s aspirací /s/ v prenukleární a intervokalické pozici ve slabice – *nosotros* [no'hoʎro]. V Portoriku se vyskytuje pouze sporadicky.¹⁷

2.1.3 Aspirace /x/

Ve standardní španělštině se u fonému /x/ setkáme se dvěma možnými variantami výslovnosti. Mluvčí mohou foném vyslovovat jako neznělou velární frikativu [x], nebo jako

¹⁵ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 36.

¹⁶ TERREL, T.D: „Sobre la aspiración y elisión de /s/ implosiva y final en el español de Puerto Rico“. *Nueva Revista de Filología Hispánica* T. 27, No. 1 (1978): str. 30-32.

¹⁷ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 63.

neznělou uvuláru [χ]. U té právě často dochází k aspiraci, a to v různé míře. Na Kubě dochází k velmi výrazné aspiraci.¹⁸ Dochází k ní tedy v Karibiku (Dominikánská republika, Portoriko, Kuba), na severu a jihu Mexika, v Kolumbii, ve Venezuele, na pobřeží Ekvádoru atd.¹⁹

2.1.4 Yeísmo

Yeísmo znamená zánik opozice mezi laterální [ʎ] a palatální frikativou [j] ve prospěch té druhé. V Americe naprosto převažuje tato varianta. Yeísmo nalezneme v Karibiku, v Mexiku, ve Střední Americe, ve Venezuele, ve velké části Kolumbie atd. Ačkoliv ve všech těchto zónách je yeísmo přítomné, výsledná realizace se může lišit svou otevřeností. Oproti tomu protiklad těchto dvou hlásek je zachován v Paraguayi, ve vnitrozemí Peru, v části Bolívie, na severu Chile a Argentiny atd. Nelze tedy říct, že by šlo o jev stejně obecný, jako je seseo.²⁰

Ve Španělsku je tento jev také velmi rozšířený, ve většině Andalusie se setkáme s yeísmem. Na Kanárských ostrovech si udržují opozici pouze starší lidé z vesnic, obecně k ní více tíhnou ženy. Tento jev se každopádně čím dál více rozšiřuje a dá se předpokládat, že časem dosáhne stejného rozmachu jako seseo.²¹

S yeísmem je spojen ještě jeden fenomén, který se vyskytuje v oblasti Río de la Plata, a tím je žeísmo, oproti yeismu je vyslovováno znělé [ʒ], popřípadě neznělé [ʝ]. Druhou variantu volí převážně ženy a mladí lidé, a to hlavně v okolí Buenos Aires. V případě žeísma jde o prestižní variantu, je naprosto v souladu s normou. Tento fenomén je také na vzestupu.²²

2.1.5 Lambdacismus

Lambdacismus neboli lateralizace je jedním typem neutralizace likvid - /l/ a /r/. Neutralizace se vyskytovala již v Kastílii od 15. století, ačkoli byla v té době považována za vulgární. V Americe je doložená až od století šestnáctého. Tyto důkazy vyvrací teorie o tom,

---

¹⁸ ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010, str. 86.

¹⁹ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 82.

²⁰ ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010, str. 84.

²¹ RAE: *Nueva gramática de la lengua española: fonética y fonología*. Madrid: Espasa Libros, 2011, str. 219-223.

²² ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010, str.85.

že by neutralizace byla přítomna na Kubě vlivem afroamerické mluvy. S neutralizací se setkáme jak u bílých, tak u Afroameričanů.²³

Na území Antil tedy k neutralizaci dochází, a to k více druhům: může docházet k rotacismu, tedy záměně laterály za švih v implozivní nebo finální pozici ve slově – *mal* ['mar]. Dále se zde může vyskytovat lateralizace, kterou se zabývá tato práce. V jejím případě jde o záměnu švihu za laterálu, tudíž jde o opačný proces – *árbol* ['albol]. S lateralizací se setkáme na Kubě, ale velmi typická je pro Portoriko. Třetí možnou realizací je elize švihu. K té dochází převážně na konci slova v infinitivu. Elize je nejčastější variantou v Dominikánské republice, nebo na pobřeží Ekvádoru a Kolumbie. Čtvrtá možnost je vokalizace švihu. To znamená, že je švih nahrazen [i] – *porque* ['poike]. Tato varianta se hodně projevovала ve španělštině Afroameričanů. V dnešní době však z kubánské španělštiny naprosto vymizela. Poslední variantou je geminace, ke které dochází také často na Kubě. Jde o asimilaci švihu s konsonantem, který následuje – *carne* ['kãne].²⁴

Lateralizace na Kubě se objevuje v závislosti na oblasti (provincie ostrova). V zóně II (Villa Clara, Sancti Spíritus a Ciego de Ávila), III (Camagüey, Las Tunas, Holguín a sever i západ provincie Granma) a v zóně V (Municipios Baracoa, část provincie Guantánamo, část provincie Holguín) se dokumentují nejvyšší podíly zachování švihu (mluvčí z těchto oblastí nevykazují známky neutralizace likvid). Lambdacismus je ale přítomný v zóně IV (jihovýchod provincie Granma, provincie Santiago de Cuba a Guantánamo) a také v zóně I (Pinar del Río, La Habana, Matanzas, Cienfuegos a Trinidad).²⁵

Dále může docházet i k aspiraci /r/, na Kubě však jen sporadicky. U kubánských nevzdělaných vrstev se také můžeme setkat s asibilací švihu – *carne* ['kasne].²⁶

2.1.6 Ostatní

Velmi častým jevem na Kubě je oslabení znělých okluzív /b, d, g/. I ve standardní španělštině často dochází k aproximantní realizaci těchto tří fonémů [β, ð, ɣ] v intervokální pozici. V oblasti Antil však dochází ještě k otevřenější realizaci. Tendence k oslabení je

²³ LÓPEZ MORALES, H.: „El supuesto africanismo del español de Cuba“. *Archivum: Revista de la Facultad de Filología, Tomo 14, 1964*: str. 208, 209.

²⁴ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 77, 78.

²⁵ Tamtéž, str. 79, 80.

²⁶ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 59.

nejsilnější u znělé dentální okluzívy [d̪]. Čím dál častěji dochází také k elizi intervokálních dentály - *dedo* ['de:ɔ], v takovém případě dochází také k prodloužení vokálu (viz následující oddíl); tento jev však není v Karibiku dobře přijímán mezi mluvčími. U vzdělaných mluvčích je zachována frikativní nebo aproximantní varianta.²⁷ Pokud se okluzíva nachází ve slově po likvidech - /l/, /r/ - zůstává zachována okluzivní výslovnost, nikoliv aproximantní. K tomu dochází zejména v centru a na západě Kuby, na východě jen zřídka.²⁸

Do jisté míry opačným fenoménem je sonorizace neznělých okluzív /p, t, k/. K tomu dochází v centru ostrova a také na západě – *pizarra* [bi'ʝara].²⁹

Dalším jevem, ke kterému dochází v oblasti Antil je velarizace implozivní a koncové nazály. Na Kubě se tento fenomén objevuje před jakýmkoli konsonantem uprostřed slova, nebo na konci slova, ačkoli v případě kubánské španělštiny se velarizace realizuje spíše u těch finálních nazál, a to obzvláště pokud za ní následuje slovo začínající na vokál. V Dominikánské republice se setkáme opět s poněkud novátorským přístupem jako v případě aspirace a elize /s/, a spíše než k velarizaci, dochází ke ztrátě nazály.³⁰

Na Kubě byl také zdokumentován případ frikativní realizace palatální afrikáty [tʃ]. Při této realizaci mizí okluzivní prvek a zůstává pouze ten frikativní [ʃ]. K tomuto jevu dochází např. na Antilách, v Chile nebo v Mexiku.³¹

Poslední konsonantické změny, které v této práci zmíníme, jsou změny týkající se více kmitné vibranty [r]. Na Kubě dochází ke dvěma typům změn: buď u vibranty při výslovnosti k vibracím nedochází; výsledná realizace je tedy alveolární sykavkou – dochází zde k asibilaci. Druhým typem změny je velarizace vibranty, ke které dochází, pokud se vibranta nachází před zadním vokálem - /o/ nebo /u/. S tímto jevem se také můžeme setkat v Dominikánské republice, na severu Panamy nebo ve Venezuele.³²

---

²⁷ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 27.

²⁸ RAE: *Nueva gramática de la lengua española: fonética y fonología*. Madrid: Espasa Libros, 2011, str. 145.

²⁹ ALVAR, M.: *Manual de dialectología hispánica: el Español de América*. Barcelona: Ariel, 1996, str. 59.

³⁰ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 52, 53.

³¹ RAE: *Nueva gramática de la lengua española: fonética y fonología*. Madrid: Espasa Libros, 2011, str. 208, 209.

³² ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str. 73-75.

2.2 Fenomény ovlivňující vokály

V americké španělštině se stejně jako v té peninsulární setkáme s pěti vokály - /a/, /e/, /i/, /o/, /u/. Klasifikují se tedy také podle dvou faktorů: podle způsobu artikulace (míra otevřenosti dutiny ústní) na vysoké /u/, /i/, středové /e/, /o/ a nízké /a/; následně podle místa artikulace na přední /e/, /i/, střední /a/ a zadní /o/, /u/. Vokály mají stejné vlastnosti jako ve standardní španělštině, labializované jsou pouze /u/ a /o/, fonologicky jsou všechny vokály ústní, ačkoliv v některých dialektech může jejich nazalita (způsobená kontextem) nabýt fonologické relevantnosti.³³

Ačkoliv se fonologický samohláskový systém většinou nemění, přesto můžeme narazit na celou řadu fonetických odchylek, a to jak v oblasti Latinské Ameriky, tak i na území Španělska. Rozdíly se mohou také objevit mezi formální a neformální španělštinou.³⁴

Při hovorové nebo vesnické mluvě může dojít k destabilizaci nepřízvučného vokálu. Na Kubě se vyskytují dva typy takovéto nestability: v prvním případě se z hiátu stává diftong – *pasear* [pas'jár], v současné době se tento fenomén čím dál víc rozšiřuje; v druhém dochází k potlačení diftongu, a to zejména u číslovek – *veinte* ['bēnte]. S tímto se dnes setkáme i ve městech a u vzdělaných lidí.³⁵

Časté elize implozivního a koncového -s, ke kterým dochází v kubánské španělštině vlivem silného vokalismus, způsobují hned několik vokalických změn. Ztrátou finálního -s dochází, kromě jiného, ke ztrátě morfologické opozice mezi číslem a osobou u sloves – *vienes x vienes*. Aby nedocházelo k nejasnostem, je tato opozice často nahrazována otevřením koncového vokálu. Tím se vytváří nová opozice, kdy je u 2. os. sg. na konci otevřený vokál a u 3. os. sg. vokál uzavřený.³⁶ Tím se tedy otevřenost vokálu, která ve standardní španělštině nemá rozlišující význam, stává fonologicky relevantní. K této změně dochází mnohem častěji v Portoriku, ale setkáme se s ní i na Kubě, ačkoli se názory na výskyt tohoto fenoménu na Kubě různí. Nejdříve byl zastáván názor, že se změna otevřenosti vokálu na Kubě vyskytuje,

³³ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 11.

³⁴ ALVAR, M.: *Manual de dialectología hispánica: el Español de América*. Barcelona: Ariel, 1996, str. 52, 53

³⁵ Tamtéž, str. 55.

³⁶ ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010, str.53.

později byla popřena. V dnešní době se lingvisté přiklánějí k tomu, že se tento jev na Kubě objevuje, ale pouze u vokálu /e/ a jeho výskyt je naprosto nesystematický.³⁷

Při ztrátě implozivního -s uvnitř slova dochází zase k prodloužení vokálu, který mu předchází. V tomto případě se zase délka stává prvkem, který může rozlišovat význam, jelikož bez implozivního -s může dojít k tomu, že se z minimálního páru stanou homofona – *pecado* [pe'kaðo] x *pescado* [pe:'kaðo].³⁸ Tento jev je příznačný pro lidovou mluvu. Setkáme se s ním v Mexiku, Chile, Argentině, na Antilách, ale na Kubě funguje pouze jako kompenzační mechanismus. V mluvě se vyskytuje pouze pokud ze slova zmizel konsonant. Musely by se však provést další experimenty, aby mohla být tato teorie s jistotou potvrzena.³⁹

Vokály jsou z fonologického hlediska ústní hlásky, ale existují tendence k jejich nazalizaci, a to, pokud se vyskytují v blízkosti nazálních souhlásek /n/, /ɲ/, /m/. Pokud je při jejich produkci otevřen průchod do nosní dutiny, dostávají vokály nazální zabarvení a říká se jim tedy nazální vokály.⁴⁰ Nazalizace vokálů je jev, který je velmi výrazný v oblasti Antil. Setkáme se s ním s větší frekvencí než v jiných zónách Latinské Ameriky. Běžně dochází k nazalizaci vokálů, pokud se vokál nachází buď před či za nazálou, nebo mezi dvěma nazálními souhláskami. V antilské španělštině mohou být nazalizované i kterékoli jiné samohlásky ve slově – *salíamos* [sã'li:ãmõ].⁴¹ Nazalizace není ve standardní španělštině rysem fonologicky relevantním, ale v Dominikánské Republice, Portoriku a v některých případech na Kubě dochází ke ztrátě koncového nazálního konsonantu, který však zanechává silnou nazální stopu na vokálu, který mu předchází; tím pádem tento nazalizovaný vokál rozlišuje význam, např. v případě *entra* [ẽɲɾã] x *entran* [ẽɲɾã].⁴²

---

³⁷ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 17, 18.

³⁸ Tamtéž, str. 22.

³⁹ ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010, str.89, 90.

⁴⁰ SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis řeči*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016, str. 57.

⁴¹ VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995, str. 22, 23.

⁴² RAE: *Nueva gramática de la lengua española: fonética y fonología*. Madrid: Espasa Libros, 2011, str. 103, 104.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3. Cíl výzkumu a formulace výzkumných otázek

Cílem tohoto výzkumu je zmapovat vybrané rysy u rodilých mluvčích z různých oblastí a zodpovědět dílčí výzkumné otázky. Ačkoliv v první části práce je fenoménů zmíněno více, bylo by rozsahově náročné je všechny zahrnout do bakalářské práce, proto se ve svém výzkumu zabývám jenom těmi, které ovlivňují konsonanty. Jsou to následující: seseo, yeísmo, aspirace /x/, lambdacismus, aspirace a elizi /s/. První tři se dají očekávat u všech mluvčích na všech pozicích, u posledních dvou ovšem můžeme očekávat variabilitu a jisté výkyvy.

Základní otázky mého výzkumu jsou následující:

1. Hlavním výzkumným úkolem je zjistit, zda budou vybrané jevy všichni mluvčí ve vzorku realizovat a jak se bude lišit jejich forma a frekvence.
2. Dílčí výzkumné otázky:
  - a) Jsou seseo, yeísmo a aspirace /x/ plošnými jevy, nebo se najdou mluvčí, u kterých tyto fenomény nenalezneme?
  - b) Lze tvrdit, že v případě /s/ v postnukleární pozici dochází uvnitř slova k aspiraci, ale na konci slova spíše k elizi?
  - c) V jakých případech vzniká lambdacismus? Vyskytuje se u všech mluvčích ve vzorku?

4. Popis metody

Základem mého výzkumu je kvalitativní metoda, s jejíž pomocí bude prozkoumán vzorek pěti referentů. Předkládaná práce má také kvantitativní aspekt, neboť součástí analýz jsou i statistické údaje a počty výskytů studovaných fenoménů. Nicméně jejím hlavním cílem je určit východiska pro vytváření dalších hypotéz, na jejichž základě by se mohl provést standardní kvantitativní výzkum s rozsáhlejšími vzorky. Pro větší přehlednost uvedme hlavní dva typy výzkumu v souvislosti s tím, jak je uplatňuji v této studii.

4.1 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní aspekt mého výzkumu reprezentuje zejména výběr pěti mluvčích, jejichž produkci jsem podrobně analyzovala v souvislosti s údaji uvedenými v teoretické části této práce. Cílem kvalitativního výzkumu obecně je vytváření nových hypotéz a teorií. Analýza nahrávek tak má vést k porozumění zkoumaných jevů, realita je studována podrobně a do hloubky. Na rozdíl od kvantitativního výzkumu obdržíme spoustu informací o malém počtu jedinců⁴³ a na tomto základě je pak možné zpracovat v budoucnu vlastní kvantitativní výzkum, který vede buď k potvrzení nebo k vyvrácení těchto hypotéz.

4.2 Kvantitativní výzkum

Kvantitativní výzkum obecně popisuje zkoumanou skutečnost pomocí proměnných, které lze vyjádřit čísly. Výsledky jsou statisticky zpracovávány a nakonec interpretovány. Jde o větší soubory dat než při kvalitativním výzkumu, máme málo informací o velkém počtu jedinců. Výsledky jsou reprezentativnější, je možné provádět generalizaci zjištěných zákonitostí.⁴⁴ Přístup zvolený v této práci není čistě kvantitativní, jelikož analyzuji malý počet referentů, přesto ve své analýze pracuji s proměnnými a uvádím statistiky výskytu jednotlivých jevů a číselný přehled, na jehož základě bude možno vytvořit si bližší představu o tom, v jakých proporcích tyto fenomény u konkrétních mluvčích fungují.

4.3 Výběr referentů

Pro svůj kvalitativní výzkum jsem zvolila vzorek pěti Kubánců, všichni jsou muži mezi 45 a 55 lety. Zvolila jsem tyto referenty, aby byl můj vzorek co nejvíce homogenní. Často se

---

⁴³ OLECKÁ, I., IVANOVÁ, K.: „Metodologie vědecko-výzkumné činnosti“, Olomouc: 2010, str. 33

⁴⁴ OLECKÁ, I., IVANOVÁ, K.: „Metodologie vědecko-výzkumné činnosti“, Olomouc: 2010, str. 17,18

uvádí, že ženy mluví pečlivěji než muži⁴⁵, proto je u mužů větší možnost výskytu zkoumaných fenoménů. Referenty jsem vybírala z různých částí Kuby. Mluvčí č. 1 pochází ze střední části ostrova, z oblasti Ciego de Ávila, mluvčí č. 2 pochází z oblasti Pinar del Río, což je nejzápadnější oblast na Kubě, mluvčí č. 3 pochází z provincie Granma, která se spolu s provincií Holguín, odkud pochází mluvčí č. 5, nachází na východní straně ostrova. Mluvčí č. 4 pochází z provincie Habana.

Obrázek č.1 – Přehled provincií Kuby http://www.proturs.com/index.php?p=quienes_somos

Většina mluvčích žije v České republice již 25 až 30 let, pouze mluvčí č. 2 je v ČR prozatím 10 let. Úroveň českého jazyka se různí. Mluvčí č. 1. a mluvčí č. 3 dosáhli úrovně C2, jsou schopni se dorozumět ve všech situacích a také hovořit o komplikovanějších tématech. Mluvčí č. 2, který je zde nejkratší dobu, má úroveň A1-A2; mluvčí č. 4 a 5 mají úroveň mezi B2-C1, tudíž se v normálních každodenních situacích domluví bez problémů.

4.4 Popis proměnných

Tou nejpodstatnější proměnnou v mém výzkumu je (1) typ diskurzu. V první části nahrávání mluvčí čtou předem sestavený text, v druhé části svými slovy popisují obrázek. Kontrolovaný projev (četba textu) je výhodná v tom, že elicitujeme vybrané jevy, které chceme od mluvčích slyšet. Nevýhodou takto sbíraného materiálu je, že mluvčí mají tendenci více kontrolovat svou výslovnost při čtení. To může vést k útlumu jejich přirozených fonetických charakteristik.⁴⁶ Naopak při popisu obrázku se uvolní a mluví přirozeněji. Mluvčí

⁴⁵ STRÁNSKÁ, E.: „Genderové diference v mluveném a psaném projevu žáků základní školy jako aktuální problém současné pedagogiky“, Olomouc: 2011, str. 85

⁴⁶ DALE, R., VINSON, D. W.: „The observer’s observer’s paradox“. Journal of Experimental & Theoretical Artificial Intelligence, 2013 Vol. 25, No. 3: str. 305.

si sami vybírají, co a jak vysloví, což může vést k tomu, že některé fenomény se třeba vůbec neprojeví, jak se ukázalo i v mém výzkumu. Ten potvrdil i další předpoklad, totiž že ve spontánním projevu většina referentů dá vyniknout své přirozené výslovnosti. Nezanedbatelným pozitivem takového materiálu je i výskyt společných slov v produkci: díky tomu, že všichni popisovali stejný obrázek, opakovaly se tak u všech některé výrazy, což bylo pro účely výzkumu výhodné. Ze všech těchto důvodů je tato proměnná opravdu signifikantní, má největší vliv na výsledky analýzy.

Druhou proměnnou, která ovlivňuje tento výzkum, je (2) region, z kterého mluvčí pochází. Záměrně jsem vybírala referenty z různých provincií, takže u některých fenoménů se může ukázat, že geografický původ žádný vliv nemá, u jiných výsledky ovlivňovat může. Dle mého názoru však region patří mezi proměnné, které je třeba vzít v potaz.

Poslední proměnnou, kterou bych ráda zohlednila, je (3) vzdělání mluvčích. Lze předpokládat, že u plošných fenoménů to žádný vliv mít nebude, ale u jiných, například u aspirace implozivního a konečného /s/, to projev může podstatně ovlivnit. Mluvčí č. 1, 2 a 3 mají ukončené středoškolské vzdělání, mluvčí č. 4 a 5 nemají.

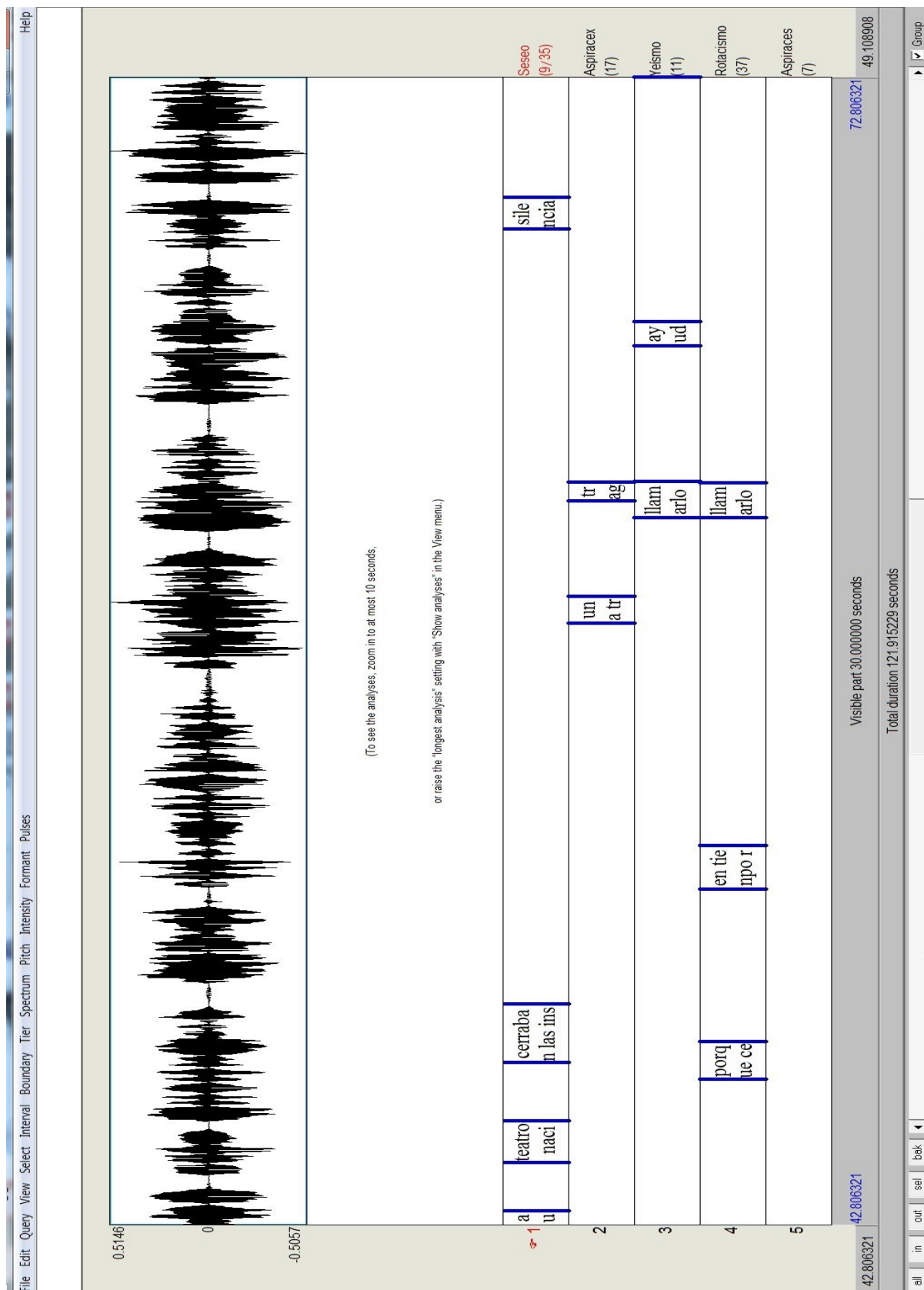
4.5 Metoda zaznamenávání, zpracování a analýzy dat

K zaznamenávání dat jsem využila nahrávací studio ve Fonetickém ústavu na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Nahrávka byla pořízena 14. 2. 2017 za kontrolovaných podmínek. Všichni mluvčí byli před čtením a popisem obrázku náležitě instruováni tak, aby byly zajištěny stejné podmínky pro každého z nich.

Nahrávání bylo rozdělené do dvou částí. Mluvčí obdrželi papír, na kterém byl text a obrázek. Jak jsem již uvedla výše, kontrolovaný projev (četba) a spontánní mluvu (popis obrázku) jsem zvolila proto, abych získala co nejširší poznání kubánské varianty španělštiny, díky možnému porovnání těchto dvou typů diskurzu (viz proměnná 1). Také mi tato volba dává možnost porovnat výsledky těchto dvou typů diskurzu. Pracovní list, který posloužil jako podklad pro nahrávání, přikládám jako Přílohu č. 1.

Nahrávky jsem dále zpracovávala v programu Praat, softwaru pro analýzu řeči (<www.praat.org>). V tomto programu byly nahrávky nastříhány a rozčleněny na jednotlivé výrazy. Takto byly připraveny na následné analýzy, jejichž součástí byly i četné poznámky, které mi program umožnil k nahrávkám taktéž přidat. K analýze a datovému zpracování jsem

poté použila program Excel, ve kterém jsem vytvořila grafy a tabulky, které uvádím v následujících kapitolách.

Obrázek č. 2 – Ukázka zpracované nahrávky v Praatu.

5. Analýza dat a výsledky

5.1 Kontrolovaný projev (četba)

Ve své analýze se budu nejdříve věnovat kontrolovanému projevu, poté tomu spontánnímu. Dále uvádím srovnání mezi těmito dvěma typy diskurzu. Fenomény, které jsem u mluvčích zkoumala, budu uvádět následně za sebou.

5.1.1 Seseo

V případě sesea rozlišujeme dva typy mluvčích; ty, co rozlišují při výslovnosti <z>, <c>, <s> mezi interdentalní neznělou orální frikativou [θ] a neznělou apikoalveolární orální frikativou [ɟ̞]; a ty, co vyslovují ve všech třech výše uvedených případech dentální predorsální variantu [ɟ̞]. Území, na kterých se mluví španělsky, lze rozdělit na zóny, kde se setkáme se seseem, a na ty, kde se pořád rozlišuje mezi dvěma výše popsanými alofony. Seseo zaznamenáváme na většině území Latinské Ameriky, včetně Kuby.⁴⁷

V textu, který byl použit při nahrávání, bylo 21 případů, kdy se mohlo seseo projevit. Jak dokládá tabulka č. 1, skutečně se projevilo u všech pěti mluvčích, a to ve všech případech. Tím pádem u nich může docházet ke vzniku homofon. V kubánské španělštině však často dochází k aspiraci implozivního a koncového [ɟ̞], čímž místo opozice [θ] a [ɟ̞] vzniká opozice [ɟ̞] a [h], popřípadě úplná elize [ɟ̞]. Tímto mechanismem se řeší problematika homofon, ale pouze v některých případech. Aspirace /s/ není plošným fenoménem, nesetkáme se s ní ve stejném rozsahu u všech mluvčích, jak je doloženo také ve výsledcích mé analýzy.

5.1.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/

Aspiraci /s/ jsem sledovala v postnukleární pozici ve slabice, a to ve dvou případech: nejprve analyzuji implozivní -s, které se nachází uvnitř slova před jiným konsonantem, velmi často před okluzívou. V této pozici dochází v nahraném vzorku velmi často k aspiraci, ačkoliv při kontrolovaném projevu se to děje o něco méně, jelikož mluvčí se více soustředí na výslovnost, jak již zmiňuji výše. Poté následuje analýza -s na konci slova, kde se kromě aspirace také často objevuje elize, tedy úplná ztráta konsonantu. Kvůli tomu může docházet k nejasnostem, například pokud jde o rozlišení singuláru a plurálu. Případy aspirace

---

⁴⁷ ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010. str. 84.

v prenukleární pozici, které popisují v teoretické části, se mi v mém vzorku kubánské španělštiny doložit nepodařilo.

V textu se nachází 21 případů možných aspirovaných [s̺] uvnitř slova a 43 případů na konci slova. Ve dvou případech z těch jednadvaceti jde o slova, ve kterých se nachází grafém <x> [ks], který mluvčí buď zjednodušují na [k] nebo na [s̺]. V tom případě je zde také možná aspirace, proto jsem tyto dva výskyty zařadila do analýzy. Ani jeden z pěti mluvčích však nevyslovuje [ks]. Někteří mluvčí aspirují jen výjimečně, jiní mluvčí aspirují ve většině případů. Mluvčí č. 1 (M1) a mluvčí č. 3 (M3) si v kontrolovaném projevu udržují španělštinu bližší té standardní. Ve slově *inscripciones* [ɪŋkrips'jones] dochází u všech mluvčích ke ztrátě implozivního -s. Jde o simplifikaci z důvodu velkého počtu konsonantů vedle sebe, což je pro mluvčí španělštiny komplikované na vyslovení.

U M1 dochází k aspiraci uvnitř slova pouze v jednom případě z jednadvaceti, a to ve spojení *bailarines fantásticos en España* [faŋ'ʔahtikoŋ]. Na konci slova dochází u M1 k aspiraci v 13 případech z 43 možných, k elizi nedochází ani jednou. K aspiraci často dochází, pokud následující slovo začíná na okluzívu, například *los 25 años de edad* ['aɲoh ɖe], *las ganas de cambiar* [lah'ɣanah], *muy buenos bailarines* ['buenoh βaj]a'rineh], *de los mejores, que* [me'horeh ke] atd. Není to ovšem pravidlo. Pokud následující slovo začíná na vokál, M1 -s neaspiruje: *es un gran viaje* ['es un'gran], *varios países europeos* [pa'i:šes̺ eɥro'peoh], *es una orquesta* ['es̺ una'or'keŋta].

U M2 se s aspirací setkáme již častěji. Foném /s/ je v jeho projevu aspirován uvnitř slova v 14 případech z 21. Ve všech případech, kdy mluvčí aspiruje, se implozivní -s nachází před okluzívou, a to buď /t/, /p/, nebo /d/: *desde Finlandia* [l'ðe^hɖe fin'lanɖja], *se tiene en España* [se'ɥjene:n eh'paɲa], atd. Ale ne ve všech případech, kdy -s následuje okluzíva, je aspirované. Na slovech, u kterých k aspiraci nedochází, často leží větný přízvuk, je na ně dán větší důraz, proto jsou vyslovována s větší pečlivostí. Na konci slova dochází z 43 možných k aspiraci v 29 případech a ke 4 případům elize. K jedné elizi dochází při přebytku přídavných jmen v projevu (viz oddíl 2.12) – *varios países europeos* [pa'i:šes̺:ɥro'peos] – a také pokud následující slovo začíná na s-: *las producciones son muy pobres* [lah'produk'sjo:ne'son]. Na rozdíl od M1 dochází u tohoto mluvčího k aspiraci či elizi, i když následující slovo začíná na vokál: *bastantes checos en Finlandia* [βah'ʔaŋte^h tʃeko^h], *cerraban las inscripciones* [se'raβan lah'ɪŋkrip'sjoneŋ]. K aspiraci dochází také často u koncových -s proklitik vlivem rychlého

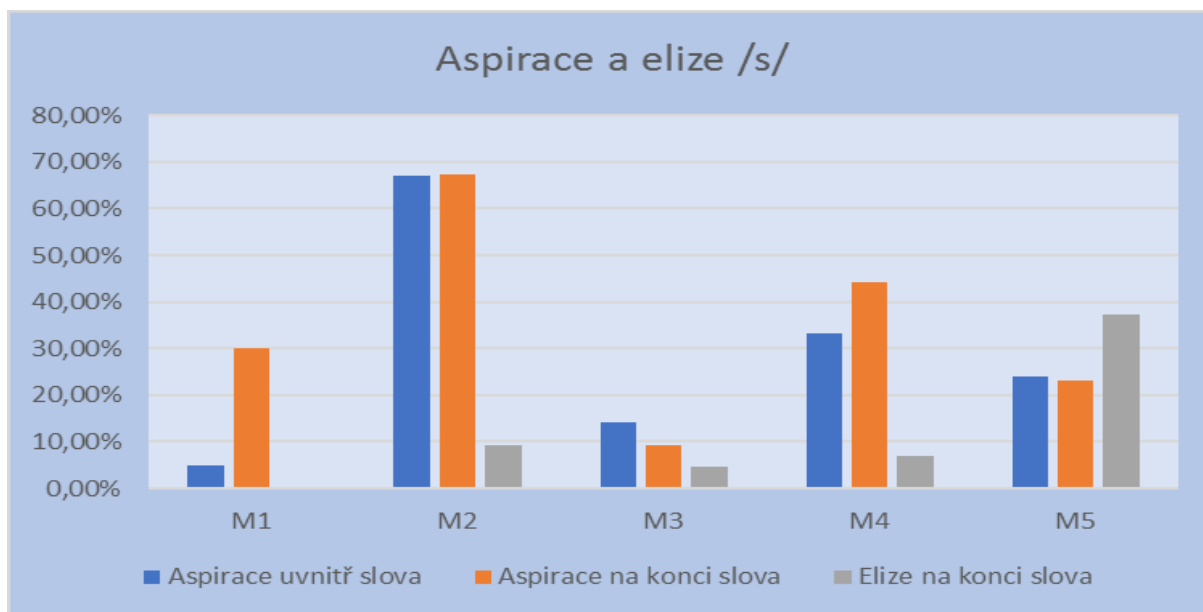

tempa, což jsou například členy, které jsou úzce spojeny s podstatným jménem: *por las ganas* ([por lah ganah], *las producciones* [lah produk'ɟjo:nɛ]).

M3 patří opět k těm, u kterých se aspirace a elize objevuje méně. Uvnitř slova dochází k aspiraci třikrát z 21. Ve všech třech případech jde o -s před okluzívou: *orquesta directo* [or'keʂhʰta ʔi'rekto], *es un poco triste* [un 'poko 'trɪʂhʰte], *desde Finlandia* ['ðehðe fin'lanɟja]. Jde vždy o dentální okluzívy - /t/ a /d/, což může i nemusí hrát roli. Aby se tato hypotéza mohla potvrdit či vyvrátit, musela by se provést analýza většího vzorku. Na konci slova dochází z 43 možných případů k aspiraci 4x a k elizi 2x: *el reto dos veces* [el 'reto 'ðoʂ 'βɛʂɛ], *tenemos la compañía* [te'nemo la kompa'ni:a]. V prvním případě může jít o kombinaci toho, že následuje slovo začínající na s-, a také, že končí výpověď, tudíž mluvčí šetří dech i hlasivky – je to ekonomičtější.

M4 aspiruje uvnitř slova 7 případů -s z 21. Jde vždy o -s před neznělými okluzívami - /t/, /p/: *había bastantes checos* [baʂhʰ'tanteʂ 'tʃe:koʂ], *he estado bastante bien* [baʂhʰ'tante 'βjen], *es el respeto* ['eʂhʰ reh'peɟo]. Na konci slova dochází k aspiraci (19 výskytů) a k elizi (3 výskyty). Tento mluvčí aspiruje, i když následující slovo začíná na vokál stejně jako M2: *es un gran viaje* [eh un 'gran 'bjahe], *es el respeto* ['eʂhʰ reh'peɟo]. Na konci výpovědi často dochází ke ztrátě koncového -s: *el reto dos veces* ['ðoh 'βɛʂɛ], *durante cuarenta años* [ðu'ranɟe kwa'ren'ta:ɲo]. K tomuto může docházet opět z důvodu ekonomičnosti, mluvčí se uchyluje k „nedbalejší“ výslovnosti, protože už nechce ke konci plýtvat dechem.

M5 aspiruje 5 případů -s z 21, jako např. *en España* ['en eʂhʰ'paɲa], *sitio establecido* ['si:ɟjo eʂhʰ'taβle'ɟiðo], *es el respeto* [el reʂhʰ'peɟo]. Na konci slova dochází k aspiraci pouze desetkrát, ale zato v 16 případech došlo k elizi, např. *bailarines fantásticos* [bajla'rine fan'tahtɪkoʂ], *muchos españoles* ['mutʃoʂ eʂpa'noɛ], *cosas que silenciaban* ['koʂa ke ɟilen'sjaβan]. U tohoto mluvčího je opravdu zajímavý výrazný podíl elize; na rozdíl od ostatních mluvčích, kteří v obdobných kontextech volili raději aspiraci, jak je vidět na grafu níže. Mluvčí pochází z oblasti Oriente, kde se španělština vymyká běžným standardům, a navíc je afroamerického původu, což s tím může také souviset.

Graf č. 1 – Přehled výskytu aspirace a elize u implozivního a koncového /s/.

5.1.3 Aspirace /x/

Podle výsledků mé analýzy jde opět o fenomén, který je plošně rozšířený po celé Kubě. Všichni mluvčí ze všech pěti regionů aspirovali všech 8 možných případů, které se v textu nacházejí, za všechny jmenujme *gran viaje* [gran 'βjahe], *buena gente* ['bwena 'heŋte], *una tragedia* ['una tɾa'heðja]. Z hlediska artikulace lze konstatovat u tohoto fenoménu zajímavý rys mluvčího č. 4, jehož [h] bylo oproti ostatním mluvčím ve vzorku značně oslabené. Může to být vlivem peninsulární španělštiny, žije tam část jeho rodiny, dokonce i on tam nějakou dobu žil a pracoval.

5.1.4 Yeísmo

V případě yeísmo jde opět o plošný fenomén, tentokrát přesahující území Kuby. Jde o jev, který je rozšířený po celé Latinské Americe a vyskytující se také na území Španělska. Yeísmo se neustále rozšiřuje a oblastí, kde se stále rozlišuje mezi laterální a palatální variantou, je čím dál méně. V textu se nachází pět případů, kdy by mluvčí rozlišující dvě varianty, použil variantu laterální. Všichni mluvčí ze vzorku ovšem vybírají variantu palatální: *ya ha podido* [ja ʔa po'ðiðo], *llamarlo tragedia* [ja'marlo tɾa'heðja], *que yo considero* [ke jo konɕi'ðero], *para vivir allí* [para βi'βiɾa'ji:].

5.1.5 Lambdacismus

Analýza lambdacismu přinesla ty nejzajímavější výsledky. Na základě dostupných informací uvedených v teoretické části práce jsem vytvořila hypotézu (viz oddíl 2.1.5), se kterou jsem zde pracovala a dále ji rozvedla. Ukázalo se, že nejvýraznější proměnnou, v oblasti lambdacismu je region. U mluvčích, kteří jsou původem z levé části a středu ostrova (Pinar del Río, La Habana, Ciego de Ávila) se vyskytuje lambdacismus v hojné míře (ačkoliv ve středu ostrova již o něco méně), kdežto u mluvčích z pravé části ostrova (Oriente) se neprojevuje téměř vůbec, a to jak u kontrolovaného, tak spontánního projevu. Aby mohla být tato hypotéza potvrzena, musel by se na základě tohoto kvalitativního výzkumu provést výzkum kvantitativní, při němž by se vzalo dost vzorků ze všech regionů a závěry takového výzkumu by se mohly aplikovat na celou Kubu.

U M1 se lambdacismus nevyskytuje často, pouze v pěti případech z 21. U tohoto mluvčího se nikdy nevyskytuje uvnitř slova, vždycky pouze na konci: *cambiar de aire* [kam'bjal de 'ajre]. Mluvčí pochází z oblasti Ciego de Ávila (ve středu ostrova). K lateralizaci také dochází na konci věty nebo výpovědi: *a mi parecer* [a mi pare'ʃel]. Často se objevuje z důvodu asimilace, pokud následující slovo začíná na /l/: *conocer los escenarios* [kono'ʃel:os̺ eʃ:e'narjos̺], *por las ganas* [pol:aʃ^h 'ganaʃ^h], *poder experimentar lo* [po'ðer eʃperime^h 'tal:o].

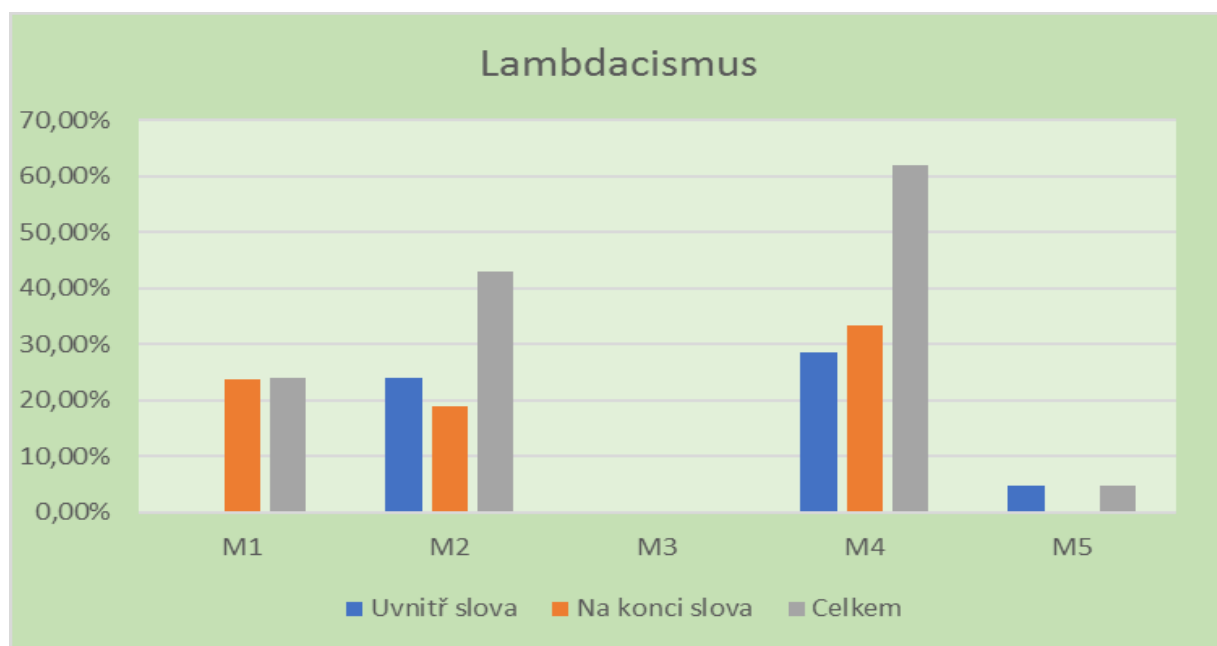
U M2 se s lambdacismem setkáváme již ve vyšší míře (Pinar del Río), a to jak uvnitř, tak na konci slova. Dochází k němu v 9 případech z 21. V jednom případě dochází k úplné elizi koncových konsonantů ve slově *record* ['re:ku], pravděpodobně z důvodu ekonomičnosti, dvojici konsonantů by pro mluvčího bylo náročně vyslovit. Lambdacismus se u tohoto mluvčího nachází opět v případě, že následující slovo začíná na [l]. V takovém případě však nelze zcela určit, zda jde o lateralizaci, nebo o geminaci, která je na Kubě také velmi rozšířená (viz oddíl 2.1.5): *conocer los escenarios* [kono'ʃel:os̺ eʃ:e'narjo^h], *estar fuera* [eh'tal 'fuera]. Pokud výrazu předchází člen nebo jiné slovo, které obsahuje [l], může také docházet k lambdacismu: *la oportunidad* [la opo^hl^htuni'ðað]. Uprostřed slova se také vyskytuje, pokud za alveolárním švihem [r] následují hlásky [t̪], [n], [g], nebo [k], což jsou všechno okluzívy: *orquesta directo* [ol'kehta ði'retto], *la oportunidad* [la opo^hl^htuni'ðað], *importantes* [impol'tante^h].

U M3 se s lambdacismem neseťkáme vůbec, neprojevuje se ani v jednom případě z 21 možných. Mluvčí pochází z pravé části ostrova (provincie Granma). Také se ale více soustředí

na výslovnost, snaží se při četbě o dobrý přednes, což může lambdacismus také ovlivnit (viz oddíl 4.4).

U M4 dochází k lambdacismu v 13 případech z 21, jak uvnitř, tak na konci slova. Tento mluvčí, stejně jako M2 pochází z levé části ostrova (La Habana) a dochází u něj k největšímu výskytu lambdacismu. V případě výrazu *llamarlo* [ja'mal:o] dochází pravděpodobně spíše ke geminaci, [r] mizí a nahrazuje ho zdvojené [l:]. Stejně nejasnosti platí i v případě, že následující slovo začíná na [l] při výskytu lambdacismu na konci slova. Uvnitř slova dochází k lambdacismu vždy před okluzívou, kromě již zmíněného případu: *tiempo récord* ['tjempo're:kol], *porque cerraban* [polke se'raβan], *una orquesta directo* [ol'keβta ði'rekto].

U M5 se setkáme s podobnými výsledky jako u mluvčího č. 2. K lambdacismu nedochází, pouze v případě výrazu *llamarlo* [ja'malo] dochází k též změně, jako u mluvčího č. 4, dokonce ještě k většímu zjednodušení. Mluvčí pochází z provincie Holguín, taktéž na pravé části ostrova.

Graf č. 2 – Přehled výskytu lambdacismu uvnitř slova i na konci.

5.2 Spontánní projev (popis obrázku)

Ačkoli obrázek všechny mluvčí navedl stejným směrem, jejich projev se samozřejmě liší, proto je spontánní projev těžší analyzovat. Některá slova ale většina mluvčích opakuje, jelikož se jim vzhledem k povaze obrázku nedá vyhnout (*turistas*, *bicicleta*). S tím také souvisí fakt, že každý mluvčí má jiný počet výskytů u fenoménů, některé se neobjevují vůbec.

Zato je projev uvolněnější, i lambdacismus, i aspirace, popřípadě elize mají možnost se plně projevit.

5.2.1 Seseo

Stejně jako v kontrolovaném projevu se i zde seseo vyskytuje ve všech případech. U mluvčího č.1 je to v sedmi případech ze sedmi, u M2 pouze v jednom, u M3 opět v sedmi, to samé platí pro M4 a u mluvčího č. 5 dokonce v osmi případech z osmi. Tato analýza tedy potvrzuje premisu, že Kuba patří k oblastem Latinské Ameriky, kde je normou seseo.

5.2.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/

V projevu M1 se -s v implozivní pozici objevuje uvnitř slova pouze dvakrát a jednou je aspirované – *están muy contentos* [eʃ^h't̪an muɪ̯ koŋ'ɬeŋto^h]. Na konci slova je aspirováno 6 případů /s/ z 20 a také dochází třikrát k elizi. Ve dvou případech dochází k elizi, protože následující slovo začíná také na s-, může jít tedy o kontaktní regresivní asimilaci: *cosas se encuentra* ['koʃa ʃe en'kweŋtra], *zapatos, ...zapatillas* [ʃa'paɬo: ʃapa'ɬija^h]. Stejně jako při kontrolovaném projevu mluvčí neaspiruje příliš, ale v průběhu projevu se přestává hlídat a k aspiraci dochází častěji než na začátku.⁴⁸

M2 patřil i v kontrolovaném projevu k těm, kteří více aspirují, potvrzuje se to i ve spontánním projevu. Uvnitř slova dochází k aspiraci ve všech čtyřech případech, které se v jeho projevu objevily. Na konci slova mluvčí aspiruje v pěti případech z deseti. Ta slova, ve kterých je vysloveno predorsální [ʃ], jsou často nositelem větého přízvuku, jsou zdůrazněna, tudíž vyslovena pečlivěji: *unos turistas* ['unoh tu'riʃ^htaʃ], *sus bicicletas* [ʃuh βiʃi'kleʃaʃ].

M3, který v kontrolovaném projevu téměř vůbec neaspiroval, aspiruje ve spontánním mnohem více. Uvnitř slova dochází k aspiraci ve 4 případech ze sedmi, na konci sice pouze jednou, ale zato ke 4 elizím (z 13 celkových finálních -s). Můžeme z toho usuzovat, že se mluvčí pravděpodobně při čtení hodně kontroloval, vyslovoval pečlivěji a u popisu obrázku už se tolik nehlídal. Při aspiraci uvnitř slova jde vždy o /s/ před /t/ (neznělá okluzíva): *me gusta* [me 'ɣuʃ^hta], *esta bicicleta* ['eʃ^hta βiʃi'kleʃa]. K elizím dochází na konci slova při rychlejším tempu řeči, obzvlášť ke konci projevu, kdy se mluvčí poměrně rozmluvil: *las bicicletas...las bicicletas...esta bicicleta* [laβiʃi'kleʃa laβiʃi'kleʃa 'eʃ^hta βiʃi'kleʃa].

⁴⁸ DALE, R., VINSON, D. W.: „The observer’s observer’s paradox“. *Journal of Experimental & Theoretical Artificial Intelligence*, 2013 Vol. 25, No. 3: str. 305.

Čtvrtý mluvčí patřil u kontrolovaného projevu také k těm hodně aspirujícím. Ve spontánním projevu dochází k aspiraci uvnitř slova v 6 případech ze sedmi možných, na konci slova sice pouze ve dvou případech z osmi, ale ve 4 případech k elizi. Pouze 3 -s jsou tedy neaspirovaná, a to jsou ta -s, která nesou větný přízvuk: *se ven muy contentos* [muḯ kon̩'te:ntos̩], *con sus dos hijas* [su 'ðos̩ 'iha^h].

M5 je opět mluvčí, u kterého se vyskytuje aspirace v hojné míře a obzvlášť často se u něj setkáme s elizí u finálního -s. Uvnitř slova dochází k aspiraci v 7 případech z celkových devíti a k jedné elizi, a to z důvodu rychlého tempa řeči: *una foto turística* ['una 'foto tu'ri:tika]. Také zde dochází k prodloužení vokálu z důvodu ztráty implozivního -s (viz oddíl 2.2). Ke změnám výslovnosti dochází vždy před neznělou dentální okluzívou [t]: *están mirando* [eh'tan mi'raṅdo], *orgullosos de estar* [orgu'jos̩ øe:h'tar]. Na konci slova uslyšíme 3 aspirace a 7 elizí z 13 koncových -s.

Aspirace a elize	M1	M2	M3	M4	M5
Aspirace uvnitř slova	50%	100%	57%	86%	78%
Elize uvnitř slova	0%	0%	0%	0%	11%
Celkem změna uvnitř slova	50%	100%	57%	86%	89%
Aspirace na konci slova	30%	50%	8%	25%	23%
Elize na konci slova	15%	0%	31%	50%	54%
Celkem změna na konci slova	45%	50%	39%	75%	77%
Celkem dochází ke změně	45%	64%	45%	80%	82%

Tabulka č. 1 – Procentuální vyjádření výskytu aspirace a elize ve spontánním projevu. První tři řádky popisují frekvenci, s jakou u mluvčích dochází ke změně uvnitř slova (aspirace + elize + a celkové procento změn v implozivní pozici). Další tři řádky popisují to samé, ale na konci slova, kde už se s elizí setkáme mnohem častěji. Poslední řádek uvádí procentuální vyjádření všech změn (aspirace i elize na všech pozicích), ke kterým ve vzorku dochází. Procenta, která chybí do sta značí všechna /s/, která byla zachována.

5.2.3 Aspirace /x/

Mnoho případů /x/, v psané formě buď <j>, nebo <g> před <e> či <i>, se v projevech mluvčích neobjevilo. U M1 ani jeden, u M2 tři případy, u mluvčího č. 3, 4 a 5 po jednom případě. Přesto všichni mluvčí /x/ aspirovali, a to v následujících případech: *aquí debajo* [a'ki: ðe'βaho], *que cogieran* [ke kohe'ri:an], *verde del paisaje* ['βelðe ðel paj̩'gaje]. Ačkoliv nemůžeme tyto výsledky použít ke generalizaci z důvodu malého počtu mluvčích a výskytů, nalezená data podporují hypotézu, že v případě aspirace /x/ jde o plošný jev, který se vyskytuje na celém ostrově.

5.2.4 Yeísmo

V případě yeísmo jsou výsledky obdobné jako u aspirace /x/, není mnoho výskytů u spontánního projevu. M1 má ve svém projevu jeden výskyt, u M2 nalezneme dva výskyty, u mluvčích č. 3 a 4 žádný a u M5 dva výskyty: *un bello paisaje* [um'bejo paɪ'ɣahe], *tienen allí* ['tjenen a'ji:]. Mezi mluvčími však nenajdeme ani jednoho, který by rozlišoval mezi laterálou a frikativou; všichni mluvčí jsou yeisté. Z nalezených dat nemůžeme dělat žádné závěry, protože nemáme data od všech mluvčích ve spontánním projevu, ale dá se předpokládat, že oproti kontrolovanému projevu by spíše docházelo ke zjednodušení. Není pravděpodobné, že by se mluvčí z nerozlišování posunuli k rozlišování mezi dvěma výše uvedenými variantami.

5.2.5 Lambdacismus

Na základě informací v teoretické části byla vytvořena hypotéza, která byla dotvořena výsledky analýzy kontrolovaného projevu: lambdacismus je geograficky podmíněn. Ve spontánním projevu se tato hypotéza také potvrdila, ačkoliv by bylo předčasné jakkoli ji generalizovat na všechny mluvčí daných oblastí. Na základě těchto výsledků by se musel provést kvantitativní výzkum s mnohem větším vzorkem z více oblastí ostrova. Následující přehled shrnuje nejvýznamnější nálezy z této části experimentu:

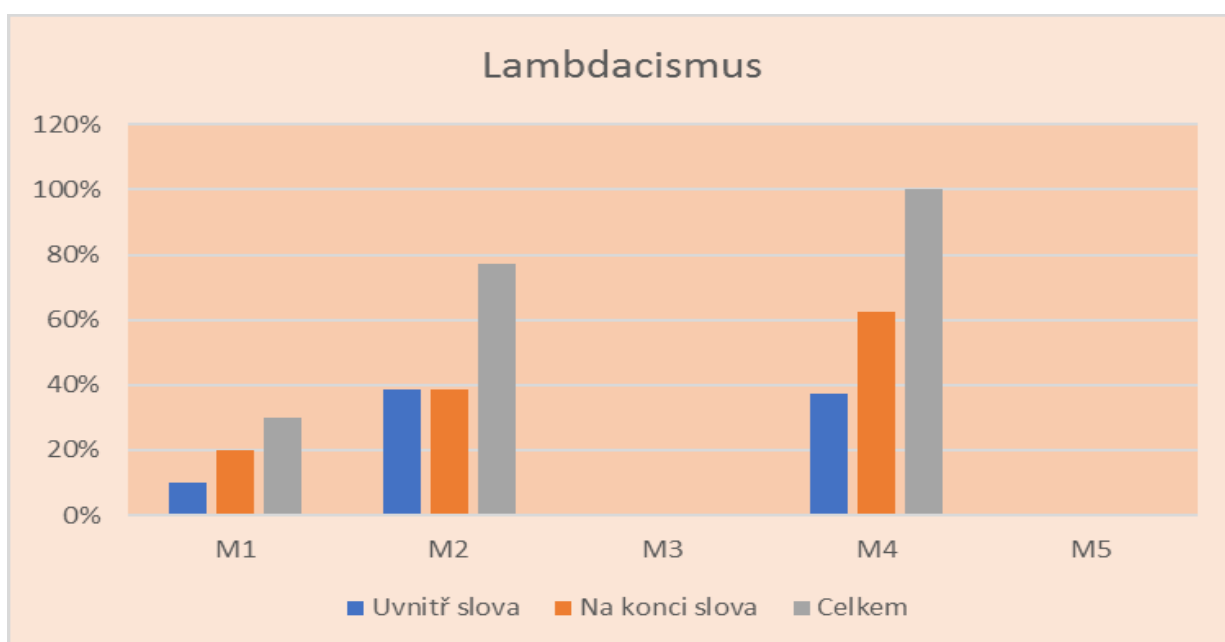
M1 (Ciego de Ávila) proměnil z 10 možných případů pouze 3, z toho ve dvou případech dochází k úplné ztrátě konsonantu: *porque se rien* ['poke se 'ri:en], *un pulóver azul* [umpu'lo:βe a'ɣul]. Pokud slovo předchází člen mužského rodu singuláru dochází k asimilaci: *el señor* [elɣe'ɲol].

U M2 (Pinar del Río) dochází k záměně likvid v deseti případech z třinácti. Ve zbylých případech sice [r] zazní, ale velmi oslabeně, je realizované nejčastěji jako aproximanta - [ʀ]: *podemos observar* [po'ðemoh oβɣer'vaʀ]. K lambdacismu opět dochází, pokud se v předcházejícím, následujícím slově, nebo dokonce i ve slově samotném nachází [l]: *árboles* ['a:lboles], *el lugar* [el:u'ɣal], *el verde* [el'βelɖe], *la hierba* [la'jelba].

U M3 (Granma – Oriente) se s lambdacismem nesetkáme, stejně jako v kontrolovaném projevu, kde nazazněl ani jeden případ (ze 4 možných případů): *alrededor vemos* [alreðe'ðor 'βemos], *muy verdosa* [muj βer'ðosa].

M4 (La Habana) zaměřuje likvidy ve všech osmi případech. Lambdacismus se objevuje opět, pokud jde o finální *-r* a následuje slovo začínající na [l] – *por la claridad* [pol:a klari'ðað] – pokud už ve slově jedno [l] je – *mucho calor* ['mutʃo ka'lol] – nebo pokud slovu předchází člen – *la excursión* [la ekskul'ɟjon].

U M5 (Holguín – Oriente) dochází v lambdacismu v kontrolovaném projevu pouze jednou, a to spíše z důvodu asimilace (*llamarlo tragedia* [ja'malo tɾa'hedja]). Ve spontánním projevu k němu nedochází ani jednou, a to ze všech 4 možných případů.

Graf č. 3 – Přehled výskytu lambdacisma ve spontánním projevu.

5.3 Shrnutí výsledků analýzy

V této kapitole jsou shrnuty a okomentovány výsledky analýz zkoumaného vzorku v souvislosti s danými proměnnými. Jevy jsou uvedeny v pořadí, v jakém byly prezentovány výše.

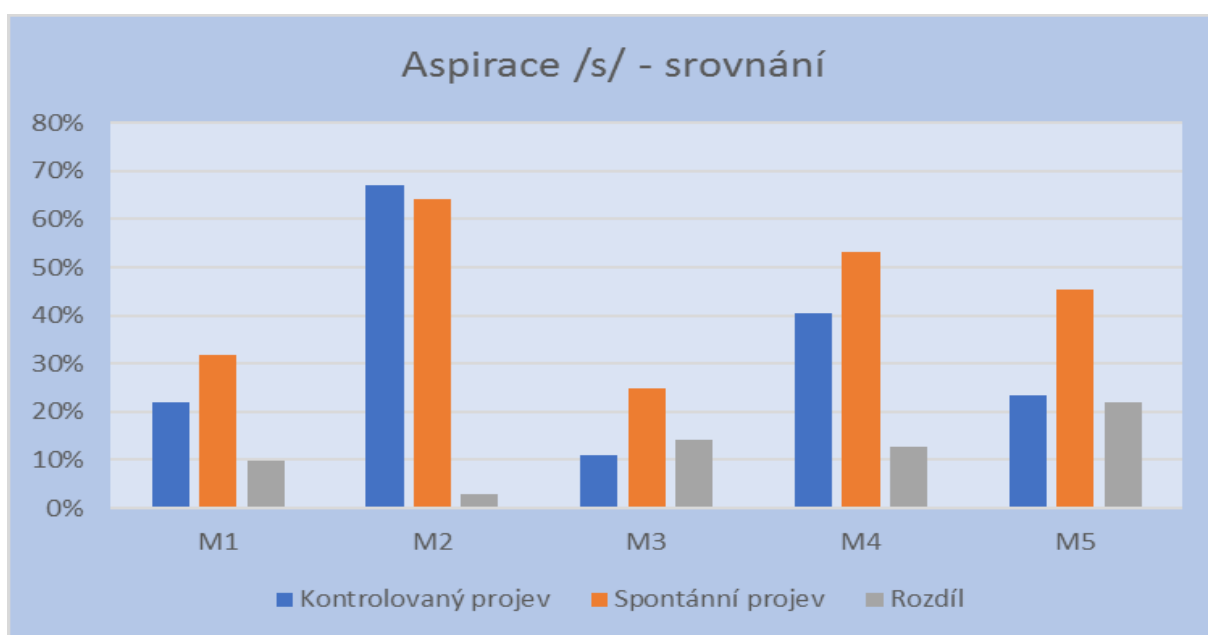
5.3.1 Seseo

Seseo patří k fenoménům, které se v analýze ukázaly jako plošné. U všech pěti mluvčích se objevilo ve všech možných případech, jak v kontrolovaném, tak ve spontánním projevu. Proměnná č. 1 a 3 (viz oddíl 4.4) zde tedy nefiguruje, nemá na tento jev vůbec žádný vliv. Proměnná č. 2 – region – vliv samozřejmě má, ovšem ne v rámci jednotlivých provincií ostrova, ale v rámci celé Latinské Ameriky.

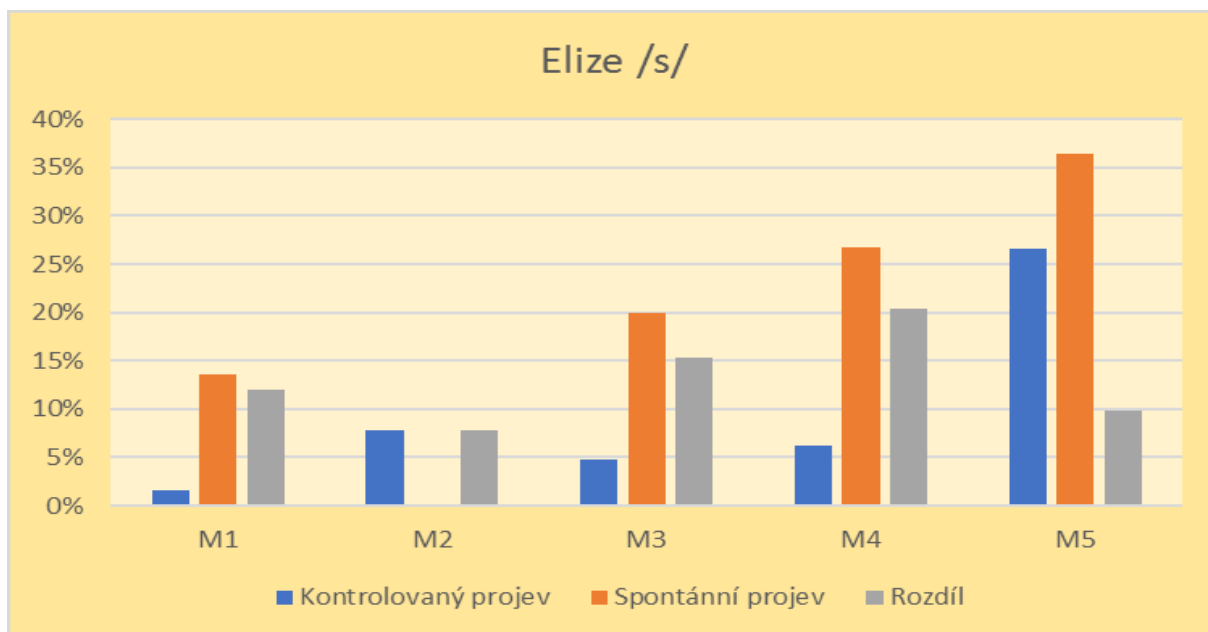
5.3.2 Aspirace a elize implozivního a koncového /s/

Aspirace a elize se ve zkoumaných datech ukazují jako velmi subjektivní a individuální jevy. Vzorek mluvčích nevykazuje pravidelný a neměnný mechanismus uplatňování aspirace (či elize). Tento fenomén se objevuje nesystematicky. Ale na základě analýzy lze usuzovat, že na ní má velký vliv úroveň formality daného projevu – tedy proměnná č. 1. Jak můžeme vidět na grafu níže, až na jeden případ došlo vždy při přechodu z kontrolovaného projevu ke spontánnímu ke zvýšení podílu aspirace, v případě M5 jde dokonce o zvýšení kolem 20%.

Graf č. 4 – Srovnání mezi kontrolovaným a spontánním projevem u aspirace implozivního a koncového /s/.

V případě elize jde ještě o větší rozdíl. Zatímco aspirace se zdá být normou na Kubě, elize se zdá být, kromě toho že jde často o individuální charakteristiku (viz mluvčí č. 5), opravdu spojená s typem diskurzu, ve kterém se daný mluvčí pohybuje. To dokazuje graf se srovnáním mezi kontrolovaným a spontánním projevem. Až na mluvčího č. 2 se elize objevuje u každého z nich, rozdíly se pohybují mezi 10 a 20% v celé produkci.

Graf č. 5 – Srovnání mezi kontrolovaným a spontánním projevem u elize implozivního a koncového /s/.

Vliv proměnné č. 2 na tento rys nebyl prokázán. Vzdělání (proměnná č. 3) jistý vliv má, ale aby se ukázalo, jak velký, musela by se provést rozsáhlejší analýza.

5.3.3 Aspirace /x/

Aspirace /x/ opět patří k plošným fenoménům, tudíž jedinou proměnnou, která zde hraje roli, je proměnná číslo 2 (region), ale opět to platí na celé území, ne na provincie v rámci ostrova. Proměnná č. 1 (typ diskurzu) ani proměnná č. 3 (vzdělání) zde nemá žádný vliv. Alofony samozřejmě můžou variovat u jednotlivých mluvčích, některé realizace mohou být slabší [h], některé trochu silnější [h]. Žádný z mluvčích však nevyslovuje ani [x] nebo [χ], které jsou běžné v peninsulární španělštině.

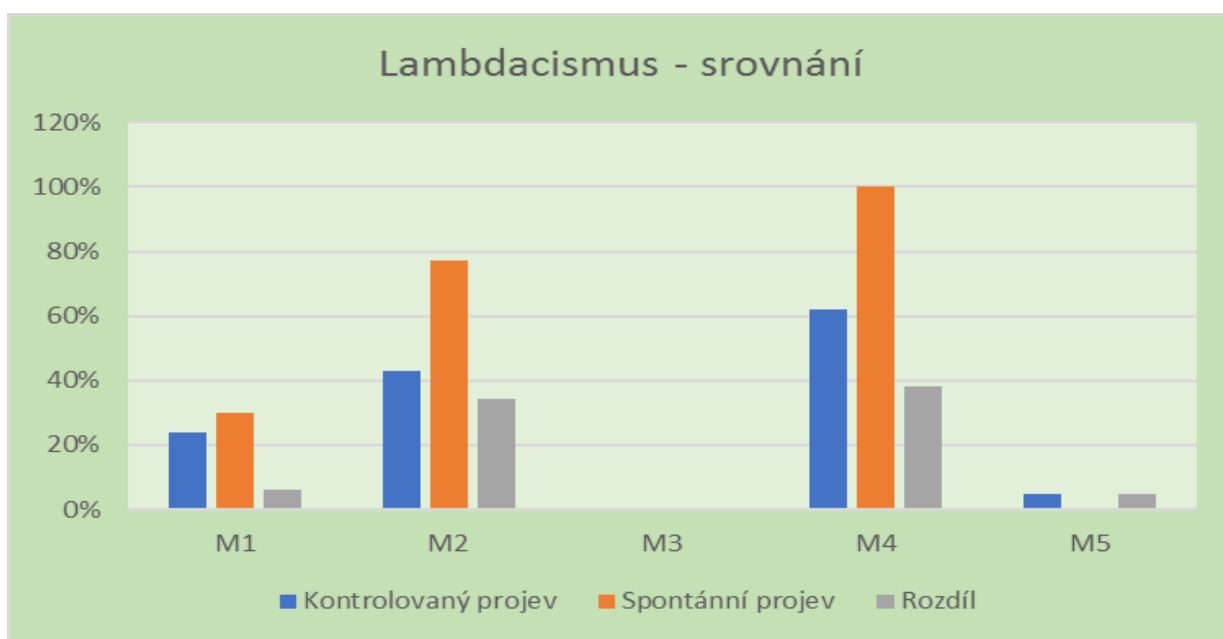
5.3.4 Yeísmo

Stejně závěry jako pro předchozí oddíl platí i pro yeísmo. Jde o fenomén, který byl doložen u všech mluvčích, neexistují mezi nimi žádné výjimky. Tudíž opět můžeme brát za stěžejní proměnnou č. 2, která opět platí pro celý ostrov (a také další části Latinské Ameriky – viz oddíl 2.1.4). Proměnné 1 a 3 nemají na tento fenomén vliv.

5.3.5 Lambdacismus

U lambdacismu je nejdůležitější proměnnou ta druhá v pořadí, tedy region, ta má v daném vzorku největší vliv na jeho realizaci. Analýza dokázala, že u mluvčích z levé části ostrova

(M1, M2, M4), jak nám ukazuje graf, se setkáme s lambdacismem často, kdežto mluvčí z pravé části ostrova (M3, M5) ho ve svém projevu nemají. Také typ diskurzu se jeví jako důležitý. Na grafu č. 6 níže (srovnání mezi kontrolovaným a spontánním projevem) vidíme, že u mluvčích, u kterých se lambdacismus objevil, byl jeho podíl větší ve spontánním projevu. Rozdíl dosahuje až 40% u mluvčího č. 4. Vliv vzdělání na lambdacismus nebyl analýzou nijak prokázán. Lambdacismus se vyskytuje jak na pozici uvnitř slova, tak na konci slova, kde může být způsoben tím, že mluvčím dochází výdechový proud.

Graf č. 6 – Srovnání mezi kontrolovaným a spontánním projevem u lambdacismu.

6. Zodpovězení výzkumných otázek

1. Hlavní výzkumný úkol:

Při analýze vzorku kubánské španělštiny bylo zjištěno, že seseo, yeísmo a aspirace /x/ se vyskytuje u všech mluvčích na všech pozicích. Aspirace a elize implozivního a finálního /s/ je již variabilnější. Objevily se u každého z mluvčích, ve větší či menší míře. Do jisté míry souvisí s proměnnou č. 1 – typem diskurzu, ve spontánním projevu k těmto dvěma jevům docházelo častěji než v tom kontrolovaném. Proměnná č. 2 – region – s těmito jevy nijak nesouvisí, alespoň to můžeme usuzovat na základě výsledků analýzy. Vzdělání – tedy proměnná č. 3 – má také, alespoň v malé míře, vliv na výskyt aspirace a elize u mluvčích. Lambdacismus nebyl doložen u všech mluvčích. Největší roli u tohoto fenoménu hraje proměnná č. 2, jak je objasněno níže v dílčích výzkumných otázkách. Vzdělání dle analýzy nehraje v tomto případě žádnou roli. Typ diskurzu samozřejmě na fenomén vliv má, ale tady již menší.

2. Dílčí výzkumné otázky:

- a) Analýza podpořila tezi, že všechny tři jevy – seseo, yeísmo a aspirace /x/ – jsou na Kubě plošnými jevy. V jejich projevu, a to jak v kontrolovaném, tak ve spontánním nedochází ani k jednomu případu, kdy by mluvčí rozlišovali mezi neznělou interdentalní frikativou [θ] a neznělou apikoalveolární frikativou [s̺] (seseo). Stejně tak v nahrávkách nenalezneme ani jediný výskyt neznělé velární frikativy [x], popřípadě neznělé uvulární frikativy [χ] (aspirace /x/); a ani jediný výskyt znělé lateropalatální frikativy [ʎ] (yeísmo).
- b) Analýza opravdu potvrdila, že v případě implozivního -s (tzn. v postnukleární pozici uprostřed slova) dochází převážně k aspiraci, k elizi pouze výjimečně. V celém vzorku se objevily jen dva případy elize u implozivního -s. Oproti tomu u finálního -s dochází k elizi v mnoha případech, a to zejména u spontánního projevu. Přesto je důležitým rysem aspirace a elize /s/ to, že se výskyty velmi liší v závislosti na mluvčím. Ve vzorku se objevili mluvčí, kteří aspirovali téměř všechna -s, k elizi však u nich docházelo jen výjimečně, nebo naopak. Také se našli mluvčí, kteří velký počet finálních -s zachovali.

- c) Lambdacismus vzniká u /r/ v implozivní pozici nebo na konci slova. Je ovlivněn většinou kontextem, ve kterém se /r/ nachází. Často k němu dochází, pokud se v okolí /r/ nachází /l/, které je pak za /r/ zaměněno – může to být ve slově, které předchází, následuje nebo i ve slově samotném. To, zda se u mluvčího lambdacismus objeví, nebo ne, závisí v největší míře na regionu, z kterého mluvčí pochází, jak prokázala analýza. U mluvčích z levé části ostrova (provincie Pinar del Río, La Habana) se opravdu lambdacismus objevuje v hojné míře, kdežto u mluvčích z pravé části ostrova (provincie Granma, Holguín) prakticky vůbec ne. Střed ostrova (Ciego de Ávila) leží na hranici mezi těmito dvěma. S lambdacismem se u mluvčího setkáme, ale ani zdaleka ne v takové míře jako u dvou výše zmíněných mluvčích.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo doložit, že se vybrané fonetické jevy kubánské španělštiny opravdu na ostrově vyskytují, a zmapovat, za jakých okolností k odchylkám od peninsulární španělštiny dochází. Analýze byly podrobeny pouze fenomény, které mají vliv na konsonanty (seseo, aspirace a elize implozivního a koncového /s/, aspirace /x/, yeísmo a lambdacismus) a na jejím základě se dá usuzovat, že v případě sesea, yeísmu a aspirace /x/ jde o plošné jevy, které jsou rozšířeny po celé Kubě a nejsou nijak ovlivněny kontextem na rozdíl od zbylých dvou, kde se situace liší u každého mluvčího. V případě aspirace a elize jde o jev individuální pro každého mluvčího. U některých mluvčích se setkáme s aspirací v hojně míře, u některých v menší. Ze všech tří proměnných (typ diskurzu, geografická příslušnost a vzdělání) je tento fenomén nejvíce ovlivněn typem diskurzu. Ve formálnějších a kontrolovanějších kontextech dochází k aspiraci a elizi méně. Vzdělání také hraje svou roli. Přesto nelze na základě vzorku použitého v této práci určit systematické vysvětlení pro výskyt aspirace a elize u mluvčích kubánské španělštiny. V případě lambdacismu je nejvýznamnější proměnnou geografická příslušnost, která určuje, zda se u mluvčího lambdacismus bude nebo nebude vyskytovat. Analýza potvrdila, že v určitých oblastech (Pinar del Río, La Habana, Ciego de Ávila) se s lambdacismem setkáme v mnoha případech a v jiných (Granma, Holguín) velmi málo, nebo dokonce vůbec. Typ diskurzu zde ovšem také hraje jistou roli. Pro oba neplošné fenomény platí, že čím formálnější rejstřík, tím méně odchylek od standardní španělštiny. Bylo by však potřeba provést stejný výzkum s větším množstvím vzorků, aby bylo možno určit faktory, které jsou pro jevy jako je lambdacismus a aspirace a elize /s/ v kubánské španělštině signifikantní a z toho vytvořit závěry, obecně platné.

Resumé

Tématem této práce je kubánská varianta španělštiny a fonetické změny, ke kterým v ní dochází. Na úvod teoretické části jsme si zařadili kubánskou španělštinu v rámci celé Latinské Ameriky, objasnili jsme si její vývoj a jakým způsobem na ni je a bylo nahlíženo vzhledem k peninsulární španělštině. Následně jsme se už podívali na konkrétní jevy, které v kubánské španělštině, popřípadě v celé oblasti Antil podléhají změnám. Nejdříve jsme se zabývali změnami ovlivňující konsonanty: *seseo*, *aspirace a elize implozivního a koncového /s/*, *yeísmo*, *aspirace /x/*, *lambdacismus*, a další méně rozsáhlé jevy, které však nebyly analyzovány v praktické části práce. Dále jsme si popsali i vokalické změny, ke kterým na tomto území dochází.

Praktická část této práce zkoumá, zda se fenomény popsané v teoretické části (viz výše) dají doložit v projevu kubánských rodilých mluvčích. K analýze byly použity nahrávky pěti mluvčích. Nahrávání bylo rozděleno na dvě části. V první části byl analyzován kontrolovaný projev – tedy četba předem sestaveného textu – a v druhé spontánní projev – popis obrázku. Pro analýzu byly určeny tři proměnné. První proměnnou byl typ diskurzu (kontrolovaný x spontánní) a bylo zjištěno, že ačkoliv nemá vliv na fenomény jako *seseo*, *yeísmo*, nebo aspiraci */x/*, jelikož jde o plošné jevy, realizované za každých podmínek; na aspiraci a elizi */s/* či *lambdacismus* to vliv má. Ve spontánním projevu jsme se setkali s více případy, kdy mluvčí aspirovali, jak uvnitř, tak na konci slova. Na finální pozici také docházelo mnohem častěji k úplné ztrátě *-s*. Stejně tak, ve spontánním projevu, mluvčí častěji zaměňovali *-r* za *-l*, než v tom kontrolovaném. Druhou proměnnou byl region, oblast, ze které mluvčí pocházejí. Nebyl doložen žádný vliv druhé proměnné na aspiraci a elizi */s/*. Do jisté míry se dá říct, že region hraje roli u plošných fenoménů (*seseo*, *yeísmo*, *aspirace /x/*), ale největší roli hrál u *lambdacismu*. Jeho výskyt se dá přímo navázat na region, z kterého mluvčí pochází. U tří mluvčích z pěti jsme se mohli s *lambdacismem* setkat a všichni pochází z jedné strany ostrova, z regionů, ve kterých se *lambdacismus*, na základě již zdokumentovaných informací, dá očekávat. U zbylých dvou nebyl naopak *lambdacismus* vůbec zdokumentován. Třetí proměnnou bylo vzdělání, které opět nemá žádný vliv na tři plošné fenomény; na základě analýzy se nedá ani prokázat, že by mělo vliv na *lambdacismus*. Dá se pouze usuzovat, že má vliv na aspiraci a elizi */s/*. Na závěr této práce jsou shrnuty výsledky a zodpovězeny výzkumné otázky.

Resumen

El tema de esta tesis es la variante cubana del español y los cambios fonéticos que ocurren en ella. En el principio de la parte teórica hemos clasificado español cubano dentro de toda la zona de América Latina, hemos aclarado su evolución y también, cómo está su prestigio respecto al español peninsular. Luego ya hemos llegado a explicar fenómenos particulares, que sufren los cambios en Cuba, o aun más, en toda la zona de las Antillas. Primero, nos hemos ocupado por los cambios, que influyen a los consonantes: *seseo*, *aspiración y elisión de /s/ implosiva y final*, *aspiración de /x/*, *yeísmo* y *lambdacismo*; y también algunos otros fenómenos, que no forman parte del análisis en la parte experimental de esta tesis. A continuación, hemos descrito aun los cambios vocálicos, que suceden en este territorio.

La parte experimental de esta tesis estudia, si podemos comprobar que los fenómenos, que están descritos en la parte teórica (véase más arriba), realmente existen en la realización de los hablantes nativos cubanos. En el análisis eran usadas las grabaciones de cinco hablantes. La grabadura era dividida en dos partes: en primera parte era analizado el discurso controlado – lectura de un texto compuesto con anterioridad – y en la segunda el discurso espontáneo – la descripción de una foto. Para el análisis hemos identificado tres variables. Primera variable era el tipo de discurso (el controlado o el espontáneo) y hemos averiguado que, aunque no tiene ningún efecto a los fenómenos como el seseo, el yeísmo o la aspiración de /x/, porque se trata de los fenómenos generales en Cuba, que están realizados en cualquier contexto; el tipo de discurso afecta a la aspiración y elisión de /s/ o el lambdacismo. En el discurso espontáneo hemos encontrado más casos, en los que los hablantes han aspirado /s/ en la posición interior y final de palabra. Se ha mostrado la elisión completa de -s en la posición final más a menudo también. Asimismo, en el discurso espontáneo, los hablantes cambiaron -r por -l más que en el discurso controlado. La segunda variable era región de nacimiento de los hablantes. No se encontró ninguna prueba de la influencia de la segunda variable sobre la aspiración y elisión de la /s/. Podemos decir que la región juega el papel en el caso de los fenómenos generales (seseo, yeísmo, aspiración de /x/), pero más importancia tiene en el caso del lambdacismo. Su ocurrencia en el habla de los cubanos se puede conectar directamente a la zona de la que el hablante proviene. En tres hablantes de los cinco, hemos podido oír el lambdacismo – y todos provienen de las zonas, en las que suele aparecer el lambdacismo, según las informaciones documentadas en la literatura. En los otros no hemos documentado ningún caso del lambdacismo. La tercera variable es la educación, que no tienen ningún efecto en los tres

fenómenos generales; basándose en el análisis, no podemos comprobar si tiene efecto en lambdacismo. Lo único que podemos suponer es que afecta la aspiración y elisión de /s/. Para concluir este trabajo, en la última parte hay una recapitulación de los resultados encontrados en las grabaciones y las preguntas investigativas están contestadas.

Bibliografické zdroje

ALEZA, M., ENGUITA, J. M. (coordinadores): *La lengua española en América: normas y usos actuales*. Valencia: Universitat de València, 2010.

ALVAR, M.: *Manual de dialectología hispánica: el Español de América*. Barcelona: Ariel, 1996.

ČERMÁK, P., ZAVADIL, B.: *Mluvnice současné Španělštiny*. Praha: Karolinum, 2010.

DALE, R., VINSON, D. W.: „The observer’s observer’s paradox“. *Journal of Experimental & Theoretical Artificial Intelligence*, 2013 Vol. 25, No. 3: pp. 303–322, <http://dx.doi.org/10.1080/0952813X.2013.782987>

DI PAOLO, M., a YAEGER-DROR, M.: *Sociophonetics: A students' guide*. New York: Routledge, 2010.

KRÁČALA, M.: „Fonetické zpracování řeči pomocí software Praat“. Brno: Vysoké učení technické, 2014

LIPSKI, J. M.: „Beyond the Isogloss: Trends in Hispanic Dialectology“. *Hispania*, Vol. 72, No. 4 (Dec., 1989): pp. 801-809. 28. 7. 2015. JSTOR <http://www.jstor.org/stable/343558>.

LLISTERRI BOIX, J.: *Introducción a la fonética: el método experimental*. Barcelona: Anthropos, 1991.

LOBATO, J. S.: „El español en América“. *Problemas y métodos en la enseñanza del español como lengua extranjera: actas del IV Congreso Internacional de ASELE, 1994*: pp. 553-570. 30. 7. 2015. Dialnet <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=2871925>.

LÓPEZ MORALES, H.: „El supuesto africanismo del español de Cuba“. *Archivum: Revista de la Facultad de Filología, Tomo 14, 1964*: pp. 202-211. 6.7.2017. Dialnet <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=891142>.

OLECKÁ, I., IVANOVÁ, K.: „Metodologie vědecko-výzkumné činnosti“, Olomouc: 2010.

RAE: *Nueva gramática de la lengua española: fonética y fonología*. Madrid: Espasa Libros, 2011.

SKARNITZL, R., ŠTURM, P. a VOLÍN J.: *Zvuková báze řečové komunikace: fonetický a fonologický popis řeči*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2016.

STRÁNSKÁ, E.: „Genderové diference v mluveném a psaném projevu žáků základní školy jako aktuální problém současné pedagogiky“, Olomouc: 2011.

TERREL, T.D: „Sobre la aspiración y elisión de /s/ implosiva y final en el español de Puerto Rico“. *Nueva Revista de Filología Hispánica* T. 27, No. 1 (1978): pp. 24-38. 6. 7. 2017. JSTOR <http://www.jstor.org/stable/40298860>

VAQUERO DE RAMÍREZ, M.: *El español de América I. Pronunciación*. Madrid: Arco/Libros, 1995.

Přílohy

Příloha č. 1

“En Chequia se tiene una gran aceptación al arte”

La vida de un bailarín es un gran viaje. Con los 25 años de edad, Sergi Nicolau ya ha podido conocer los escenarios de la danza clásica de varios países europeos. Fue durante su contrato en Finlandia, cuando se enteró de la oportunidad de bailar en Praga. Impulsado por las ganas de cambiar de aire, el bailarín no se pensó el reto dos veces, según explica. “Había bastantes checos en Finlandia. Buena gente y muy buenos bailarines, de los mejores que he visto en el mundo, de hecho. Una compañera mía me dijo que había una audición en Praga para el Teatro Nacional. Tuve muy poco tiempo porque cerraban las inscripciones. Vine muy rápido desde Finlandia, en tiempo récord, conseguí un contrato y he estado bastante bien hasta la fecha”.

“En España tuvimos una tragedia durante 40 años. No voy a llamarlo tragedia, sino cosas políticas, que han pasado y no han ayudado a la cultura para nada. Cosas que silenciaban toda la cultura y que quitaban del medio cosas que yo considero importantes. Tenemos la Compañía Nacional de Danza, pero los bailarines no reciben el salario suficiente como para vivir allí. Las producciones son muy pobres, a mi parecer. Sé que hay gente muy válida, hay bailarines fantásticos en España, del top del mundo, pero todos tenemos que estar fuera. Es un poco triste que muchos españoles tengamos que irnos fuera para poder experimentar lo que es una orquesta directa, una residencia en un teatro. En Praga tenemos cuatro residencias, imagínate el cambio de no tener un sitio establecido donde bailar y aquí tenemos cuatro. Es como comparar un león con un ratón. Este es el respeto que se tiene en España y el que se tiene en la República Checa”.

(<http://www.radio.cz/es/rubrica/praga-mia/en-chequia-se-tiene-una-gran-aceptacion-al-arte>)

